

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки, інформаційних технологій та сфери
обслуговування

Кафедра економіки та підприємницької діяльності
Спеціальність 051 «Економіка»

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
завідувач кафедри економіки
та підприємницької діяльності
к.е.н., доцент _____ Ольга Хаецька
« ___ » _____ 2023 р.

**МАГІСТЕРСЬКА ДИПЛОМНА РОБОТА
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ
ТЕРИТОРІЙ**

Студент-випускник _____ Дар'я ПШЕНИЧНА
Керівник дипломної
роботи, к.е.н., доцент _____ Світлана КОВАЛЬЧУК

Вінниця 2023

АНОТАЦІЯ

Мета і завдання дослідження. Мета роботи полягає в узагальненні теоретичних засад, розробленні практичних рекомендацій щодо запровадження організаційно-економічних механізмів розвитку сільських територій та обґрунтування впливу їх розвитку на економічний розвиток країни в цілому.

Відповідно до поставленої мети було сформовано та вирішено такі **завдання:** проаналізувати науково-теоретичні аспекти організаційно-економічного розвитку сільських територій; дослідити організаційно-економічний розвиток сільських територій на прикладі Стрижавської територіальної громади; розробити напрямки удосконалення організаційно-економічного розвитку сільських територій.

Об'єктом дослідження виступає стан та перспективи організаційно-економічного розвитку Стрижавської селищної ради.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти формування напрямків удосконалення організаційно-економічного розвитку сільських територій.

Об'єктом дослідження виступає стан та перспективи організаційно-економічного розвитку Стрижавської селищної ради.

Під час роботи використовувались такі **методи дослідження:** порівняння, спостереження, узагальнення, абстрагування, аналіз та синтез, формалізація, дедукція та індукція.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що отримані результати досліджень та пропозиції щодо удосконалення організаційно-економічного розвитку сільських територій можуть бути використанні у практичній діяльності Стрижавської селищної ради.

Ключові слова: організаційно-економічний розвиток; сільські території; ринок землі; децентралізація.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	7
1.1. Поняття та особливості організаційно-економічного розвитку сільських територій.....	7
1.2. Ресурсний потенціал сільських територій.....	14
1.3. Державне регулювання організаційно-економічного розвитку сільських територій.....	20
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	26
2.1. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку сільських територій України	26
2.2. Організаційно-економічні особливості органів місцевого самоврядування Стрижавської територіальної громади.....	40
2.3. Аналіз стану використання потенціалу сільських територій	54
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	59
3.1. Удосконалення засобів економічного розвитку сільських територій	59
3.2. Організаційно-економічне удосконалення стратегії розвитку сільських територій.....	62
3.1. Пріоритетні способи реалізації стратегії розвитку сільських територій	71
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Актуальність теми. Удосконалення організаційно-економічного розвитку сільських територій є важливим завданням для досягнення сталого розвитку країни. Розвиток сільських територій в Україні є важливим з багатьох причин. Україна має значний потенціал у сільському господарстві, оскільки володіє плідною ґрунтовою основою та великими площами сільськогосподарських угідь. Розвиток сільських територій сприяє підвищенню продуктивності, покращенню якості продукції та забезпеченню продовольчої безпеки країни.

Сільські території є важливим аспектом для економічного розвитку України. Розвиток сільськогосподарського сектору сприяє зростанню зайнятості, покращенню життєвого рівня селян та розвитку малих і середніх підприємств у сільських районах. Розвиток сільських територій в Україні може сприяти зменшенню регіональних нерівностей та вирівнюванню соціально-економічних умов між міськими та сільськими районами. Це може сприяти збалансованому розподілу ресурсів, зростанню інфраструктури, доступу до освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг.

Розвиток сільських територій потребує комплексного підходу, який включає покращення інфраструктури, розвиток та збільшення доступу до сучасних сільськогосподарських технологій, підтримку малих та середніх сільських підприємств, надання фінансових та консультативних послуг, підтримку фермерів через надання кредитів та навчання, розвиток інфраструктури зберігання та обробки сільськогосподарської продукції, а також залучення молоді до сільського життя та підприємництва.

Важливо враховувати особливості і потреби кожної конкретної сільської території, щоб розробити стратегії розвитку, які відповідають їхнім унікальним умовам і можливостям. Також важлива роль відводиться участі громадян у процесі прийняття рішень та розвитку сільських територій, щоб

забезпечити їхню активну участь та зацікавленість у розвитку їх власного середовища.

Децентралізація може відігравати важливу роль у організаційно-економічному розвитку сільських територій. Цей процес передбачає передачу влади, фінансів та ресурсів з центрального рівня до місцевих органів влади, що дозволяє сільським громадам самостійно вирішувати свої проблеми та здійснювати розвиток на місцевому рівні. Децентралізація може сприяти фінансовій автономії сільських територій, розвитку інфраструктури, розвитку сільськогосподарського сектору, підвищити залученість громадян сільських територій до прийняття рішень.

Проблемам організаційно-економічного розвитку сільських територій присвячені праці таких науковців, як: В.М. Балдинюк, Л.О. Вдовенко, Л.Б. Гнесь, І.В. Гончарук, О.В. Дмитрик, С.О. Іщук, Т.В. Колесник, О.В. Лазарева, Л.М. Пронько, М.П. Талавира, Д.В., Тітов, І.В. Томашук, І.В. Фурман та ін. Однак, при значній кількості теоретичних розробок і практичних рекомендацій щодо стимулювання організаційно-економічного розвитку не всі аспекти цієї проблеми достатньо вирішені. Зокрема, це стосується питань вивчення комплексного підходу для запровадження механізмів стимулювання організаційно-економічного розвитку сільських територій України та оцінки їх результативності.

Метою дослідження є розробка теоретично-методичних засад та практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного розвитку сільських територій.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення наступних завдань:

- проаналізувати поняття та особливості організаційно-економічного розвитку сільських територій;
- дослідити ресурсний потенціал сільських територій;
- проаналізувати державне регулювання організаційно-економічного розвитку сільських територій;

- оцінити сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку сільських територій України;
- охарактеризувати організаційно-економічні особливості органів місцевого самоврядування Стрижавської територіальної громади;
- проаналізувати стан використання потенціалу сільських територій;
- систематизувати засоби економічного розвитку сільських територій;
- розробити організаційно-економічний механізм удосконалення стратегії розвитку сільських територій;
- виявити пріоритетні способи реалізації стратегії розвитку сільських територій.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти формування напрямків удосконалення організаційно-економічного розвитку сільських територій.

Об'єктом дослідження виступає стан та перспективи організаційно-економічного розвитку Стрижавської селищної ради.

Під час роботи використовувались такі **методи дослідження**: порівняння, спостереження, узагальнення, абстрагування, аналіз та синтез, формалізація, дедукція та індукція.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що отримані результати досліджень та пропозиції щодо удосконалення організаційно-економічного розвитку сільських територій можуть бути використанні у практичній діяльності Стрижавської селищної ради.

РОЗДІЛ 1.

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

1.1. Поняття та особливості організаційно-економічного розвитку сільських територій

Сільські території України відіграють важливу роль у багатьох аспектах. Вони є основою сільськогосподарської продукції, забезпечуючи харчову безпеку країни. Також сільські райони мають значний природний потенціал та біорізноманіття, сприяючи збереженню екосистем. Села є важливими соціокультурними центрами, де зберігається національна спадщина, традиції та культура. Розвиток сільських територій може сприяти зменшенню міграційних процесів, адже покращення умов життя у цих районах може зменшити потребу у переїзді до міст. Крім того, сільські райони важливі для розвитку екологічної енергетики, таких як відновлювані джерела енергії, які можуть сприяти зменшенню залежності від імпортованого палива та зниженню негативного впливу на навколишнє середовище [25].

Сталий організаційно-економічний розвиток України в значній мірі залежить від сталого розвитку сільських територій, оскільки майже 31% населення країни проживає у селах, а сільськогосподарські землі становлять 70% від загальної площі державного земельного фонду. Впровадження концепції сталого розвитку, яка збалансована з урахуванням економічних, соціальних та екологічних аспектів, має на меті обґрунтування стратегічних напрямів розвитку та створення відповідного інституційного оточення [90].

Організаційно-економічний розвиток є процесом покращення та зміцнення діяльності установи, організації чи певної території, який охоплює як організаційні, так і економічні аспекти її функціонування. Він передбачає впровадження стратегічних змін і заходів, спрямованих на покращення ефективності, конкурентоспроможності та стійкості.

Аналізуючи організаційно-економічний розвиток сільських територій в Україні, можна виокремити п'ять основних моделей розвитку сільських територій (рис.1.1).

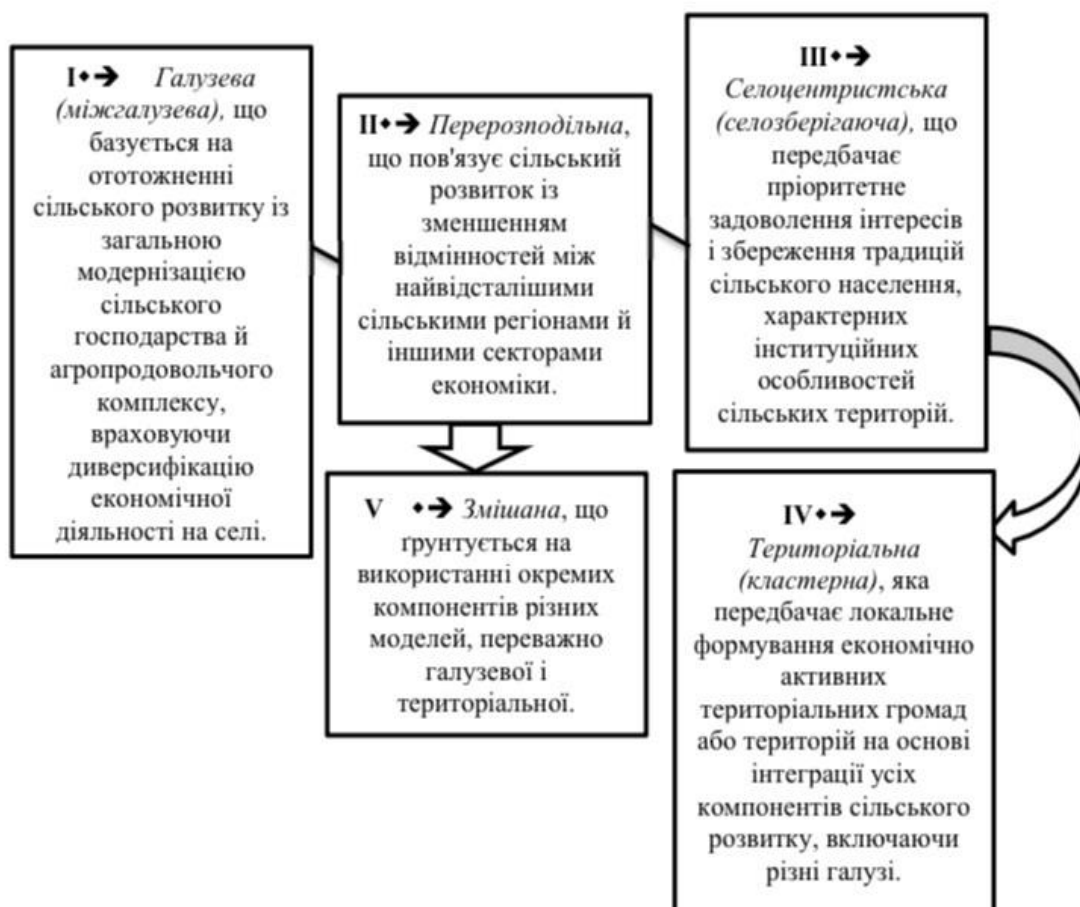

Рис. 1.1. Основні моделі розвитку сільських територій

Джерело: [98]

Організаційно-економічний розвиток сільських територій орієнтується на два основні напрями. Перший напрямок спрямований на стійкий розвиток сільських населених пунктів, призначених для забудови та проживання населення, шляхом розвитку відповідної інженерної, транспортної та іншої інфраструктури. Другий напрямок спрямований на стабільний розвиток сільських поселень та міжсільських територій, спрямований на збільшення обсягу виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення ефективності сільського господарства, досягнення повної зайнятості

сільського населення та підвищення рівня його життя, а також раціональне використання земель [95].

Організаційно-економічний механізм розвитку сільських територій має велике значення з кількох причин [55]:

1. Стале економічно-господарське зростання. Правильно організована економічна діяльність у сільських районах сприяє сталому і стійкому економічному зростанню, забезпечуючи стабільність і довгостроковий розвиток.

2. Розвиток сільського господарства. Сільські території відіграють важливу роль у сільському господарстві. Організаційно-економічний розвиток допомагає поліпшити умови сільськогосподарської діяльності, підвищити рівень виробництва, якість продукції та ефективність господарства.

3. Забезпечення рівномірного розвитку. Розвиток сільських територій допомагає уникнути дисбалансу між міськими та сільськими регіонами, забезпечуючи рівномірний розвиток території країни.

4. Стимулювання інвестицій. Розвиті сільські території стають привабливими для інвесторів, що сприяє залученню інвестицій у регіон і створенню нових робочих місць.

5. Підтримка місцевої спільноти. Організаційно-економічний розвиток допомагає підтримати місцеву спільноту, забезпечуючи доступ до освіти, медичних послуг, інфраструктури та соціальних програм.

6. Збереження природних ресурсів. Правильне планування та організація розвитку допомагають зберегти природні ресурси та забезпечити сталість навколишнього середовища.

7. Різноманітність економіки. Диверсифікація економіки сільських територій дозволяє зменшити залежність від окремих сфер і створити стійку і ефективну економічну базу [55].

Усі ці аспекти показують, що організаційно-економічний розвиток сільських територій є критичним для сталого і збалансованого розвитку країни в цілому.

Організаційно-економічний розвиток сільських територій означає процес зміцнення та покращення економічного потенціалу та життєвих умов на сільських територіях. Це включає широкий спектр заходів, спрямованих на розвиток сільського господарства, підприємництва, соціальної інфраструктури та забезпечення якісного життя для мешканців сільських районів [52].

Організаційна складова охоплює створення ефективної організаційної структури для розвитку сільських територій. Це може включати створення спеціалізованих управлінських органів, координаційних комітетів або агенцій, які займаються плануванням, реалізацією та моніторингом розвитку сільських районів. Крім того, важливо залучати місцеві органи влади, громадські організації та жителів до процесу прийняття рішень та реалізації проектів з розвитку [52].

Економічна складова організаційно-економічного розвитку сільських територій передбачає стимулювання економічної активності в аграрному секторі та інших галузях, що базуються на ресурсах та потенціалі сільських районів. Це може включати підтримку сільського господарства, розвиток агробізнесу, створення сприятливих умов для малих і середніх підприємств, привабливість інвестицій, розвиток туризму та інших секторів, які сприяють економічному зростанню сільських територій [52].

В цілому, організаційно-економічний розвиток сільських територій спрямований на створення стійкого економічного, соціального та екологічного середовища, яке сприяє покращенню якості життя сільського населення, збереженню природних ресурсів та створенню нових можливостей для розвитку [87] (рис.1.2).

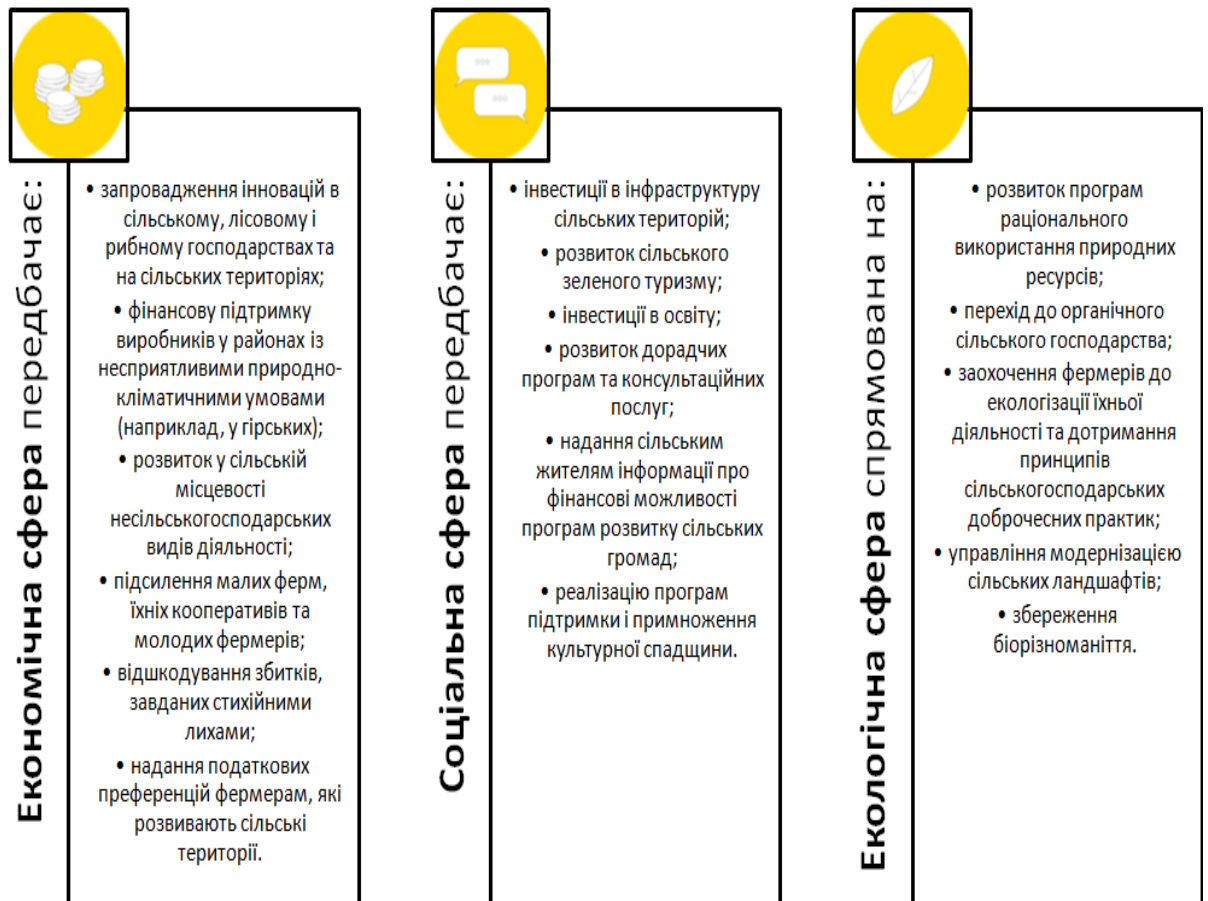

Рис.1.2. Складові розвитку сільських територій

Джерело: сформовано на основі [62]

Крім того, організаційно-економічний розвиток сільських територій включає розвиток соціальної інфраструктури, такої як охорона здоров'я, освіта, культура, комунальні послуги, транспортна інфраструктура. Забезпечення доступу до якісних послуг та інфраструктури є важливим фактором для забезпечення життєвого комфорту і задоволення потреб населення сільських районів.

Децентралізація є важливим фактором організаційно-економічного розвитку сільських територій. Цей процес передбачає передачу влади, ресурсів та фінансів з центрального рівня до місцевих органів влади, що дозволяє сільським громадам самостійно вирішувати свої проблеми та здійснювати розвиток на місцевому рівні. В умовах децентралізації розширюються можливості для розвитку сільських територій [98]. Існує

кілька способів, як децентралізація може сприяти розвитку сільських територій (рис.1.3).

Рис.1.3. Децентралізація, як фактор організаційно-економічного розвитку сільських територій

Джерело: сформовано на основі [59]

Місцеве самоврядування – це один з найбільш значущих і найближчих до людей елементів публічної влади. Ключовою запорукою організаційно-економічного розвитку сільських територій є повноцінне та ефективне місцеве самоврядування, надаючи йому відповідні повноваження та фінансування. Іншими словами, мешканці самі приймають рішення про управління своєю територією, беручи на себе повну відповідальність перед громадою та державою за використання коштів та досягненні результати [95].

Місцева влада може бути краще орієнтована на потреби своєї громади, що дозволяє зосередити зусилля на будівництві та покращенні інфраструктури, такої як дороги, водопостачання, каналізація, енергетика тощо. Це стимулює економічний розвиток і поліпшує якість життя місцевих жителів, сприяє залученню інвестицій та розвитку бізнесу.

Децентралізація надає сільським громадам більшу автономію у вирішенні місцевих питань. Це означає, що місцеві органи влади можуть самостійно розробляти та впроваджувати стратегії розвитку, створювати правила та політики, що відповідають конкретним потребам і особливостям їх громади. Це сприяє ефективному управлінню та забезпечує розвиток, орієнтований на місцеві потреби [17].

Децентралізація надає можливість місцевим жителям брати активну участь у процесах прийняття рішень, використовуючи принципи громадянського управління. Це сприяє зміцненню демократичних процесів, розширенню участі громадян і підвищенню їх залученості до розвитку своєї громади.

Децентралізація сприяє розвитку підприємництва на сільських територіях. Місцеві органи влади можуть створювати сприятливі умови для бізнесу, спрощувати процедури реєстрації підприємств, надавати підтримку малому та середньому підприємству. Це стимулює економічний розвиток, забезпечує створення робочих місць та зменшує залежність від імпорту [76].

Децентралізація може дозволити сільським громадам контролювати власні фінансові ресурси, тобто надає можливість створити фінансову автономію. Це означає, що вони можуть приймати рішення про розподіл коштів на місцевому рівні і вкладати їх у розвиток сільськогосподарського сектору, інфраструктуру, освіту, охорону здоров'я та інші важливі сфери, які сприяють економічному зростанню. Фінансова децентралізація є вагомим важелем в утвердженні їх як самостійних і фінансово незалежних суб'єктів економіки країни. Створення фінансово-достатніх та економічно-самостійних територіальних громад за допомогою фінансової автономії сприятиме організаційно-економічному розвитку сільських територій [99].

Основними умовами сталого організаційно-економічного розвитку сільських територій є забезпечення сприятливих соціальних умов, розвиток бізнесу та підприємництва у сільській місцевості, а також забезпечення охорони навколишнього середовища [95] (рис.1.4).

Рис.1.4. Умови формування сталого організаційно-економічного розвитку сільських територій

Джерело: [95]

Важливо зауважити, що децентралізація сама по собі не гарантує розвитку сільських територій. Ефективне управління, прозорість, навички та ресурси також важливі для досягнення успіху в цьому напрямку. Однак, децентралізація створює потенціал для покращення ситуації на сільських територіях, дозволяючи місцевим громадам самостійно визначати свої пріоритети та розвиватися відповідно до своїх потреб. Ці чинники разом можуть створити сприятливе середовище для сталого розвитку сільських територій.

1.2. Ресурсний потенціал сільських територій

Особливості ресурсного потенціалу сільських територій полягає у їх різноманітності та важливості для сталого розвитку країни. Цей потенціал є джерелом і засобом їх відтворення та впливає на функції, спрямованість та динаміку їх розвитку. Для оцінки ресурсного потенціалу необхідний

комплексний аналіз усіх складових ресурсів, які впливають на розвиток сільських територій [58].

На території України зосереджено значна кількість сільських територій, де проживає третина населення країни, а також здійснюється важлива сільськогосподарська діяльність – виробництво сільськогосподарської сировини. Такий внесок сільських територій в розвиток національної економіки не може бути недооцінений. Оцінка ресурсного потенціалу базується на наявності та якості виробничих ресурсів, стану, структури, сполучення і умов їх використання. Від ресурсного потенціалу залежить витратна сторона процесу виробництва та його вихідні передумови. Детальний аналіз цих факторів допомагає розкрити потенціал сільських територій та сприяє визначенню шляхів його максимального використання [60].

Забезпечення сталого розвитку сільських територій вимагає вирішення низки складних завдань. По-перше, це досягнення балансу між використанням ресурсів та їх відтворенням, щоб уникнути виснаження природних ресурсів. По-друге, це створення сприятливих умов для розвитку сільськогосподарських підприємств та залучення інвестицій для модернізації галузі. Ресурсний потенціал сільських територій України відіграє ключову роль у сталому розвитку країни, і його використання та відтворення повинні бути цілеспрямованими та забезпечувати належний розвиток сільськогосподарської галузі [39].

Ресурсний потенціал сільських територій включає різноманітні природні, людські та економічні ресурси, які можуть бути використані для розвитку сільського господарства, сільськогосподарських підприємств та інших галузей, пов'язаних з сільськими територіями. Основні складові ресурсного потенціалу сільських територій включають природні ресурси, людські ресурси, економічні ресурси, технічні та технологічні ресурси [39] (рис.1.5).

Рис. 1.5. Ресурсний потенціал сільських територій

Джерело: сформовано на основі [39]

Природні ресурси – це земельні ресурси, водні ресурси, кліматичні умови, ґрунти, ліси, природні багатства, тваринний світ тощо. Наявність родючих ґрунтів, достатнього опадів, сприятливого клімату та різноманіття природних ресурсів сприяє розвитку сільського господарства та інших сільськогосподарських діяльностей [48].

Земельні ресурси є ключовим елементом розвитку сільських територій. Родючі ґрунти та відповідні кліматичні умови сприяють розвитку сільського господарства, розведенню тварин та іншим сільськогосподарським діяльностям. Ефективне використання земельних ресурсів, їхнє збереження та раціональне використання важливі для забезпечення сталого розвитку сільських територій [58].

Земельні ресурси є надзвичайно важливими для розвитку сільських територій. Сільськогосподарська діяльність, така як сільське господарство та

рослинництво, потребує великих площ землі для вирощування сільськогосподарських культур та розведення тварин.

Земельні ресурси є важливим стовпом суспільного та економічного розвитку. По-перше, вони є основою для вирощування продуктів харчування, забезпечуючи продовольчу безпеку країну. По-друге, земельні ділянки можуть бути використані для інфраструктури та промислового розвитку, сприяючи створенню робочих місць і зростанню економіки. По-третє, вони мають важливу екологічну роль, допомагаючи зберегти природу та біорізноманіття. Крім того, земельні ресурси впливають на соціальний статус та якість життя людей. Також вони можуть бути використані для розвитку відновлюваної енергетики та забезпечення енергетичних потреб суспільства. В цілому, земельні ресурси є невід'ємною складовою життя суспільства та мають стратегічне значення для його розвитку [48].

Землі сільських територій також можуть бути використані для розвитку інших галузей, таких як екотуризм, лісове господарство та енергетика. Розвиток цих галузей може сприяти економічному зростанню та підвищенню якості життя мешканців сільських областей.

Збереження та раціональне використання земельних ресурсів є критичним для забезпечення сталого розвитку сільських територій. Правильне землекористування, врахування екологічних аспектів та використання сучасних технологій можуть допомогти забезпечити ефективне використання земельних ресурсів та збереження природних екосистем [4].

Людські ресурси – це населення сільських територій, їхні навички, знання і трудовий потенціал. Наявність кваліфікованої робочої сили в сільському секторі є важливим фактором для досягнення успіху в галузі сільського господарства та інших сільськогосподарських діяльностей [53].

Людські ресурси є ключовим фактором у розвитку сільських територій і впливають на них у різних аспектах. Ось деякі з найважливіших способів, якими людські ресурси впливають на розвиток сільських територій [84]:

– продуктивність сільського господарства: кваліфікована робоча сила в сільському господарстві забезпечує ефективне використання земельних ресурсів та технологій. Це допомагає підвищити врожайність і якість сільськогосподарської продукції, що в свою чергу забезпечує стабільний розвиток аграрного сектору і забезпечення продовольства нації;

– підтримка сільського підприємництва: людські ресурси, які мають підприємницький дух та професійні навички, сприяють розвитку агробізнесу та інших сільськогосподарських підприємств. Вони можуть створювати нові підприємства, розвивати інноваційні проекти, розширювати ринки збуту та залучати інвестиції;

– створення робочих місць: наявність кваліфікованих робочих сил на сільських територіях сприяє створенню робочих місць і відкриттю нових підприємств. Це може зменшити міграційний відтік молоді до міст і підтримати сталість сільського населення;

– розвиток сільського туризму: культурна спадщина і гарна природа сільських територій можуть стати привабливими для туристів. Людські ресурси можуть створювати та підтримувати туристичні послуги, готелі, ресторани та інші інфраструктурні об'єкти, що сприяє розвитку сільського туризму і збільшенню доходів місцевих громад;

– підтримка соціокультурного розвитку: активна участь місцевого населення у соціокультурних заходах та ініціативах сприяє зміцненню спільноти, підтримці традицій та створенню гармонійного соціального середовища;

– залучення інвестицій: кваліфікована працездатна робоча сила стає фактором привабливості для інвесторів. Вони більш схильні інвестувати в регіони з добре розвиненою і підготовленою робочою силою [84].

Враховуючи важливість людських ресурсів, розвиток та підтримка людського потенціалу сільських територій є важливим фактором для сталого розвитку сільських громад і всього аграрного сектору країни.

Економічні ресурси – це фінансові ресурси, доступ до кредитів, інвестицій, наявність ринків збуту, інфраструктури та інше. Ефективне використання економічних ресурсів допомагає розвивати сільське господарство, агробізнес та інші галузі, пов'язані з сільськими територіями [11].

Технологічні та технічні ресурси – це наявність інфраструктури (дороги, залізниці, електричні мережі, водопостачання, каналізація), наявність сільськогосподарських машин, обладнання, агротехнічних систем, новітні технології, механізми та інновації, які можуть бути застосовані в аграрному секторі. Використання сучасних сільськогосподарських технологій може підвищити продуктивність, якість та ефективність виробництва на сільських територіях [58].

Враховуючи ці ресурси, сільські території можуть бути використані для розвитку сільського господарства, розведення тварин, виробництва продуктів харчування, розвитку сільського туризму, виробництва біопалива та інших галузей. Ефективне використання ресурсного потенціалу сільських територій може сприяти стійкому розвитку сільських громад та покращанню якості життя їхніх мешканців.

Сучасна Україна має перехід від економічної парадигми, де конкурентні переваги головним чином ґрунтуються на використанні природних ресурсів, до інноваційної моделі, де пріоритети націлені на технологічний розвиток, високий рівень кваліфікації працівників, ефективне використання енергії та інших природних ресурсів, а також новаторський стиль управління [27].

Ефективне використання наявного ресурсного потенціалу сільських територій є ключовим фактором для досягнення сталого організаційно-економічного розвитку. Це сприятиме підвищенню ефективності сільського господарства, раціональному використанню земельних ресурсів, покращенню демографічної ситуації у сільських територіях, шляхом покращення умов життя та досягнення максимальної зайнятості населення, розвиток альтернативних галузей діяльності, що створить нові можливості

для організаційно-економічного розвитку сільських територій. Ці заходи допоможуть розвивати сільські території, забезпечуючи стійкий організаційно-економічний прогрес і підвищення якості життя мешканців.

1.3. Державне регулювання організаційно-економічного розвитку сільських територій

Державне регулювання організаційно-економічного розвитку сільських територій – це комплекс заходів, що приймаються державою для підтримки і розвитку сільськогосподарських, соціальних, економічних та інфраструктурних аспектів сільських районів. Ці заходи можуть включати фінансову підтримку, інвестиційні програми, розвиток сільського підприємництва, агропромислового комплексу, покращення доступу до освіти та медичних послуг, інфраструктури та інших заходів, спрямованих на поліпшення життя сільського населення [19].

На думку Лазаревої О.В., існує ряд основних напрямів державного регулювання організаційно-економічного розвитку сільських територій (рис. 1.6).

Важливість державного регулювання розвитку територій в Україні поширюється на всі області, райони і громади країни. Україна – це держава з різноманітною територіальною структурою, і кожен регіон має свої унікальні потреби та виклики. Державне регулювання розвитку в Україні спрямоване на підтримку сталого економічного, соціального і культурного розвитку всіх областей, включаючи і сільські території. Це включає в себе фінансову підтримку, інфраструктурні проекти, соціальні програми та інші заходи, спрямовані на покращення життя людей та створення сприятливих умов для розвитку бізнесу в усіх частинах країни.

Розвиток сільських територіальної передбачає ефективне використання її потенціалу, з урахуванням всіх його аспектів під час створення та впровадження стратегії розвитку та інших місцевих нормативно-правових

документів. Такий підхід повинен враховувати всі аспекти для забезпечення життєдіяльності громади, відповідати інтересам населення і відповідати європейським засадам та принципам державної політики [62].

Рис.1.6. Напрями державного регулювання розвитку сільських територій

Джерело: сформовано на основі [62]

У сучасних умовах багатоукладної економіки виникає потреба у державному регулюванні сільських територій. Для цього використовується державна функціонально-територіальна система управління. Цей підхід дозволить забезпечити оптимальну взаємодію між органами регіонального управління, органами місцевого самоврядування та центральними владними органами.

Державне управління розвитком сільських територій повинне спрямовуватись на використання принципів сталого розвитку, що передбачає використання регіонального підходу. Це пояснюється тим, що впровадження державних та регіональних соціально-економічних проектів та програм у сільській місцевості передбачає проведення комплексних заходів на

конкретних територіальних одиницях, які відрізняються не лише за ресурсним потенціалом, але й за специфічними проблемами розвитку на кожній окремо взятій сільській місцевості [72].

Державне регулювання розвитку сільських територій є наслідком довготривалої еволюції нормативно-правового механізму і втілюється згідно із діючою законодавчою базою, що враховує сучасну соціально-економічну ситуацію як в цілому у країні, так і у сільській місцевості.

Нормативне регулювання та встановлення правових норм є необхідною передумовою та важливою частиною ефективного державного регулювання розвитку сільських територій, оскільки саме законодавчий вплив формує його основу, визначає найважливіші параметри, фактори та чинники, і забезпечує нормативно-правову регламентацію [100].

Державне регулювання організаційно-економічного розвитку сільських територій України регулюється відповідними нормативно-правовими актами, а саме:

- Конституцією України;
- Бюджетним кодексом України (БКУ);
- законами України та підзаконними нормативно-правовими актами (серед них вагоме місце займає Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»);
- рішеннями про місцевий бюджет обласних, районних, міських, селищних та сільських рад;
- рішеннями органів АР Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування [70].

Сільські території виконують ряд важливих функцій, а саме: забезпечення конкурентоспроможного та ефективного виробництва, раціонального використання ресурсів та їх збереження, охорона природних ресурсів; сприяння збільшенню відтворення жителів сільських районів; забезпечення зайнятості та покращення якості життя; впровадження інновацій та покращення інфраструктури, як в сільських населених пунктах,

так і на прилеглих територіях; підтримка активної громадської діяльності, сприяння гармонійному розвитку особистості селян, формуванню почуття патріотизму та національної ідентичності, а також відродження історичних культурних традицій та створення нових [62].

Державне регулювання організаційно-економічного розвитку сільських територій здійснюється в межах трьох основних сфер: економічної, соціальної та екологічної. Кожна з вказаних сфер має свої особливості. З позиції сталого розвитку такий підхід може враховувати взаємодію та єдність усіх головних структурних елементів сільських територій. Відповідно до кожної сфери державного регулювання розвитку сільських територій існують основні функції державного регулювання [6] (рис. 1.6).

Рис. 1.6. Сфери державного регулювання організаційно-економічного розвитку сільських територій

Джерело: [6]

Українська сільська економіка потребує державного регулювання, спрямованого на створення та впровадження цілеспрямованої стратегії розвитку сільських територій.

Наразі відсутня однозначна відповідь на питання про формування державної стратегії щодо ефективного розвитку сільських територій в Україні та її конкретну реалізаційну модель. Проте, при впровадженні цієї стратегії в умовах європейської інтеграції, важливим стає комплексний підхід до впровадження механізму державної політики, заснований на принципах сталого організаційно-економічного розвитку сільських територій [27] (рис.1.7).

Рис.1.7.Складові сталого розвитку сільських територій

Джерело:[27]

Розробка політики розвитку сільської місцевості буде сприяти сталому та збалансованому розвитку територій, включаючи сільські громади та економіку усіх сільських територій країни. Цього можна досягти завдяки наданню прямої правової та фінансової підтримки, зміцненню потенціалу сільських громад та інших зацікавлених сторін. Також важливим є розробка

та впровадження комплексних стратегій розвитку на місцевому рівні, розроблених мешканцями сільських районів для блага сільського населення [100].

У сучасних умовах до найважливіших завдань, які необхідно вирішити в процесі державного регулювання організаційно-економічного розвитку сільських територій, слід віднести:

- укріплення організаційно-економічних основ держави, збереження її цілісності шляхом забезпечення соціально-економічної інтеграції територій, зміцнення єдиного соціального й економічного простору;

- згладжування початкових відмінностей в рівнях економічного та соціального розвитку регіонів, забезпечення гідного рівня і якості життя населення;

- створення дієвого організаційно-економічного механізму державних відносин, здатного забезпечити функціонування національної економіки як єдиного цілого через поєднання інтересів держави і її регіональних складових;

- інтеграція багатокладної економіки на основі рівноправного розвитку різних варіантів власності, соціальної та ринкової інфраструктури [61].

Організаційно-економічний розвиток сільських територій є ключовим аспектом аграрної, соціальної та регіональної державної політики. В нових умовах, які включають економічні та політичні зміни, необхідно переглянути організацію та фінансування цього процесу. Перехід від підтримки лише виробництва до комплексного розвитку сільських територій, з акцентом на потреби людей, є важливим. Один з головних завдань – розв'язання проблеми безробіття в селах. Удосконалення системи управління організаційно-економічним розвитком села має на меті розвиток соціальної інфраструктури, систему моніторингу, консультативні служби та впровадження стандартів ЄС в законодавство України.

РОЗДІЛ 2.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

2.1. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку сільських територій України

Організаційно-економічний розвиток сільських територій за останні роки мав низький рівень, оскільки у селах спостерігались невеликі розміри земельних ділянок у особистих сільських господарствах, відсутність фінансових ресурсів і сучасної техніки, відсутність доступу до ринків збуту, а також високі ціни на ресурси та засоби виробництва (худобу, насіння тощо), що у результаті призвело до того, що невеликі фермерські господарства спроможні отримувати додану вартість і створювати та забезпечувати позитивний цикл інвестиційного накопичення. В результаті основними проблемами, які стикаються на сільських територіях є погіршення демографічної ситуації і відмирання сільських районів, занепад соціальної інфраструктури, міграція населення, відсутність мотивації до праці та безробіття, бідність [77].

Значна частина сільського населення стикається з проблемою важкістю задоволення своїх соціально-економічних потреб і живе з низьким рівнем якості життя. Особливо це стосується людей, які проживають у віддалених периферійних, гірських і прикордонних регіонах, далеко від міських центрів і зон економічного розвитку. Це призводить до серйозних нерівностей та дисбалансів, а також порушень в системі соціально-економічної безпеки країни. Ці негативні тенденції в розвитку сільських територій заважають процесам розширеного відтворення і збільшують ризики для соціально-економічної безпеки шляхом зниження її рівня. Це створює необхідність активізації державної політики розвитку сільських територій. На сьогоднішній день організаційна структура та функціональність

господарського механізму розвитку сільських територій не відповідають реальним потребам економічних відносин. Ця нерівність створює умови для внутрішніх і зовнішніх загроз, призводить до сповільнення суспільного розвитку, конфліктів між економічними учасниками та збільшення їх витрат. Без комплексного підходу до формування державної політики розвитку сільських територій для зміцнення соціально-економічної безпеки держави, ризику в сферах демографічної, соціальної, міграційної, екологічної, інфраструктурної та продовольчої безпеки тільки зростатимуть [30].

Сільські регіони України відзначаються повільними темпами свого соціально-економічного зростання. Це призводить до виникнення нерівностей в просторово-регіональному розвитку країни, гальмує процеси інтеграції між регіонами на рівні горизонтальних і вертикальних зв'язків, зменшує можливості формування ресурсної бази для соціально-економічної безпеки України. Для України розвиток сільських територій важливий не лише для вирішення їх соціально-економічних проблем, але й для збереження традицій та культурних особливостей українського народу. Саме сільська громада виступає ключовим центром для розвитку культурних традицій і спадщини країни [20].

Україна в даний момент переживає складний період, який обумовлений війною та постійними обстрілами та бойовими діями на деяких територіях, які призвели до розладу в економічній системі країни та її регіонах. Ці процеси суттєво позначилися на національній економічній стабільності, особливо на важливих макроекономічних показниках, таких як ВВП, рівень споживчої інфляції та загальний рівень життєвого комфорту населення.

Зазначені проблеми негативно впливають на ситуацію у сільських районах, обмежуючи їх здатність до ефективного розвитку, збереження та підвищення життєвого рівня населення. Це може призвести до подальшої нерівності в розвитку цих територій. У сучасних умовах важливим стає розробка ефективних стратегій та науково обґрунтованих підходів для підтримки розвитку сільських територій в Україні та оптимального

використання їх ресурсів. Особливо це стосується районів, які не зазнають військових дій і можуть стати двигунами для загального економічного розвитку країни [22].

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року в Україну призвело до серйозних жертв серед населення країни, руйнування виробничих активів та інфраструктури, а також призвело до важких соціальних, людських та економічних втрат. Також, починаючи з жовтня 2022 року росія атакувала критично важливі об'єкти енергетичної інфраструктури, що спричинило погіршення соціально-економічної ситуації в країні.

Війна загострює та поглиблює тенденцію до зменшення чисельності населення як на сільських територіях, так і в країні в цілому. До січня 2023 року, майже 5,3 мільйони людей стали внутрішньо переміщеними особами, 7 мільйонів залишили країну, з них 4 мільйони виїхали в країни ЄС. Тенденція скорочення чисельності населення спостерігалась і до війни, але вона робить цю проблему незворотною, навіть за умови можливого швидкого відновлення після завершення війни, та активного залучення міжнародних мігрантів на ринок праці. Це пов'язано тим, що відбувається зменшення чисельності робочої сили та старінням населення [41].

Початок повномасштабної війни мав згубні наслідки для розвитку сільських територій, в тому числі для українського аграрного сектору, а також новоутвореного ринку сільськогосподарських земель. Зупинка морської торгівлі на початку війни спричинила занепад експорту сільськогосподарської продукції. В день вторгнення зупинилися всі операції пов'язані із ринком землі. Незважаючи на проблеми та виклики перших місяців війни, з підтримкою міжнародної спільноти Україна почала частково відновлювати експорт сільськогосподарської продукції, а також зберегла лідерство серед найбільших постачальників зернових. Через два місяці після початку війни знов почав свою роботу земельний ринок, а ціни на землю повернулись до показників, подібних до довоєнних [68].

За останні роки у аграрній сфері спостерігалось позитивне зовнішньоторгівельне сальдо, тобто країна експортувала більше продукції ніж імпортувала. Незважаючи на це, існують деякі проблем, які гальмують розвиток даної сфери, а саме:

- логістичні проблеми;
- не адаптованість українського законодавства до вимог ЄС;
- недостатня ступінь прозорості та відкритості у земельних відносинах;
- велика залежність від державної підтримки та фінансування;
- низький рівень інвестицій;
- неузгодженість з міжнародними стандартами безпеки та якості;
- низький рівень інноваційної активності;
- проблеми з конкуренцією та розподілом ринку [74].

Головними чинниками, які вплинули на сільські території та агросектор України під час війни, стали зменшення посівних площ на 20% у порівнянні з 2021 роком, пошкодження виробничих споруд, обладнання та будівель, зростання цін на дизельне паливо та добрива, а також блокада чорноморських портів. Усі ці чинники значно скоротили доходи українських фермерів і агрокомпаній [2].

Приблизно 36% площі, що безпосередньо стали жертвами військових дій, використовувалися для вирощування зернових культур до початку конфлікту. Збройний конфлікт призвів до того, що приблизно 30% території України може бути замінованою. Міжнародна спільнота та уряд України вживають заходів для збереження логістичних маршрутів експорту зерна. Чорноморська зернова ініціатива, наприклад, зняла обмеження на транспортування зерна Чорним морем. Це спричинило частковому відновленню експорту. Але навіть при всіх цих зусиллях, згідно з Міністерством аграрної політики та продовольства, станом на квітень 2023 року експорт зернових зменшився приблизно на 13% .

У сучасних умовах аграрний сектор України опиняється перед надзвичайними викликами, які створюють загрози його стабільному функціонуванню (рис.2.1).

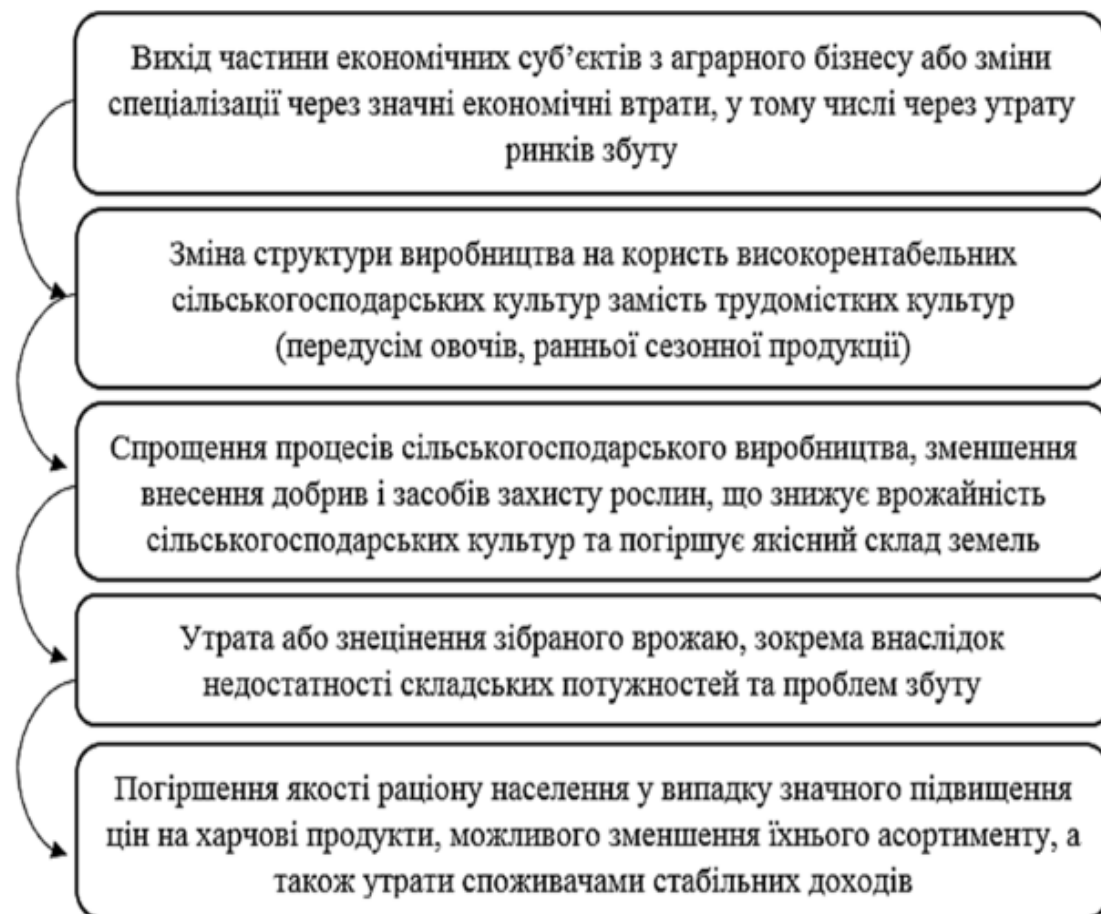

Рис. 2.1. Загрози стабільному функціонуванню аграрному сектору України в умовах війни

Джерело: [1]

Дрібні сільськогосподарські виробники також страждають від негативних наслідків війни. 44% виробників сільськогосподарської продукції повідомили про критичний ріст витрат на виробництво, і кожен четвертий виробник зазначив про припинення або скорочення виробництва через війну. Станом на 2023 року загальні збитки сільського господарства України оцінюються в 40,2 млрд доларів США, з яких 8,7 млрд доларів є прямими збитками [68].

Війна суттєво вплинула на функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні. Протягом березня-квітня 2022 року цей ринок був призупинений. Під час цього влада країни обмежила доступ до бази даних про права власності на землю. У травні 2022 року уряд України ввів в дію військовий стан, після чого було відновлено можливості для реєстрації власності на землю, і ринок земель почав повільно відновлюватися. У 2021 році щомісячний обсяг операцій становив приблизно 10 тис. угод на місяць. Однак через воєнний конфлікт ця кількість вдвічі зменшилася (рис.2.2).

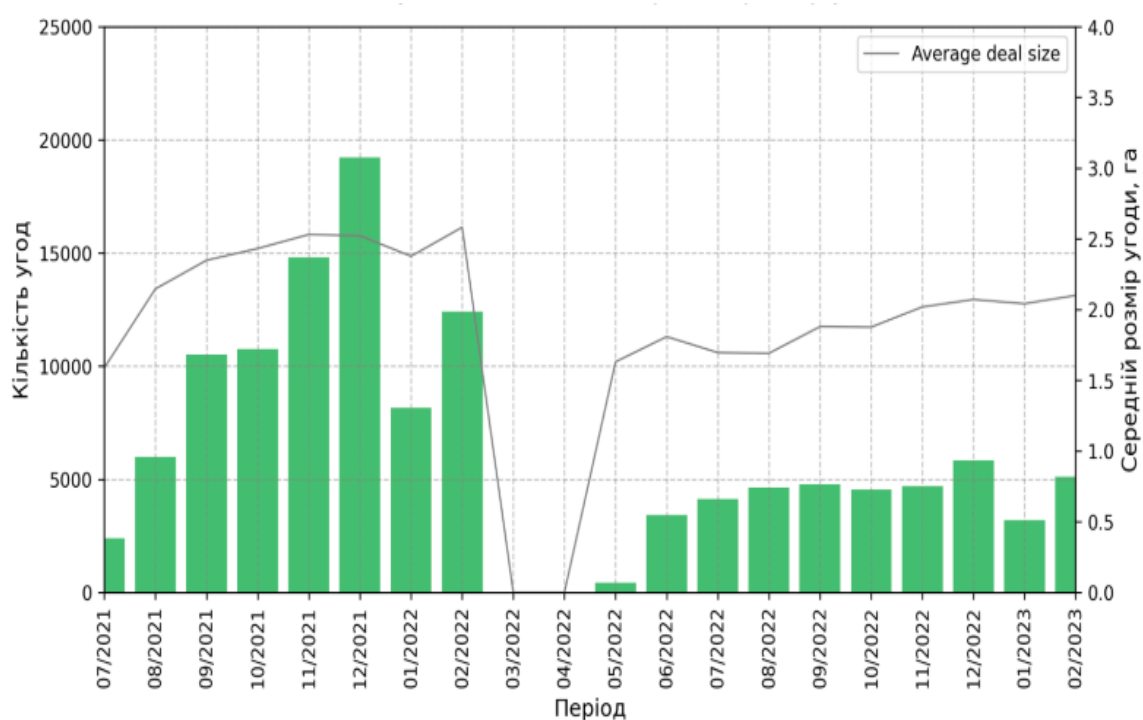

Рис. 2.2. Середній розмір та кількість угод на місяць

Джерело:[36]

Ринок сільськогосподарських земель, під впливом війни у різних регіонах країни є нерівномірним. Регіональні динаміки на ринку землі відзначаються двома основними особливостями:

1. перерозподілі обсягів торгівлі сільськогосподарськими землями на користь центральних регіонів України;

2. вплив війни на зміну ціни на землю залишився незначним у більшості областей (рис. 2.3).

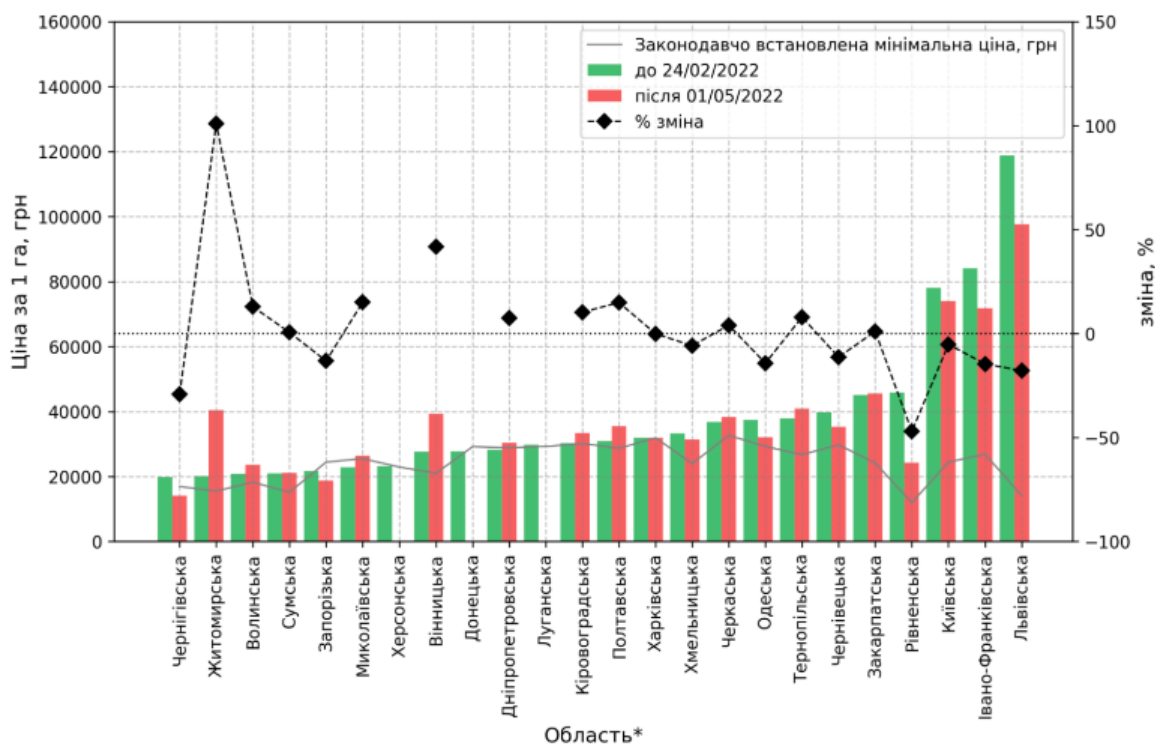

Рис. 2.3. Середня ціна на землю: до та під час війни

Джерело: [36]

Навіть за умов війни, ціни на земельні ділянки залишалися досить стійкими в більшості областей, а в деяких областях центральної України навіть зросли. Перед початком повномасштабного вторгнення Київська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська та Львівська області мали найвищу середню ціни на земельні ділянки, які в значній мірі перевищували законодавчо встановлену нижню межу ціни 1 га. У інших регіонах країни, ціни на земельні ділянки близькі до мінімального рівні ціни. Це означає те, що на українському ринку землі існує підвищений попит, а також попит перевищує пропозицію.

На початку війни встановлена законодавством мінімальна ціна допомогла запобігти спаду цін у багатьох регіонах. Лише у західних регіонах країни ціни на землю знизились, але мінімальна ціна на земельні ділянки була набагато нижчою від ринкової ціни. Спостерігалось збільшення

середньої ціни на землю в деяких центральних областях України, а саме: на 15% у Полтавській області, на 40% у Вінницькій області, на 100% у Житомирській області. Збільшення ціни на землю у цих регіонах спричинене збільшенням попиту на земельні ділянки у цих областях. Приголомшливе зростання цін у Вінницькій та Житомирських областях перевищило темпи знецінення гривні. Це означає, що інвестори вважають сільськогосподарську землю України, яка знаходиться віддалено від лінії фронту, привабливим та перспективним активом, незважаючи на невизначену ситуацію в країні, спричинену війною.

На противагу від цін, у більшості областей країни відбулось різке зменшення обсягів торгівлі землею (рис. 2.4).

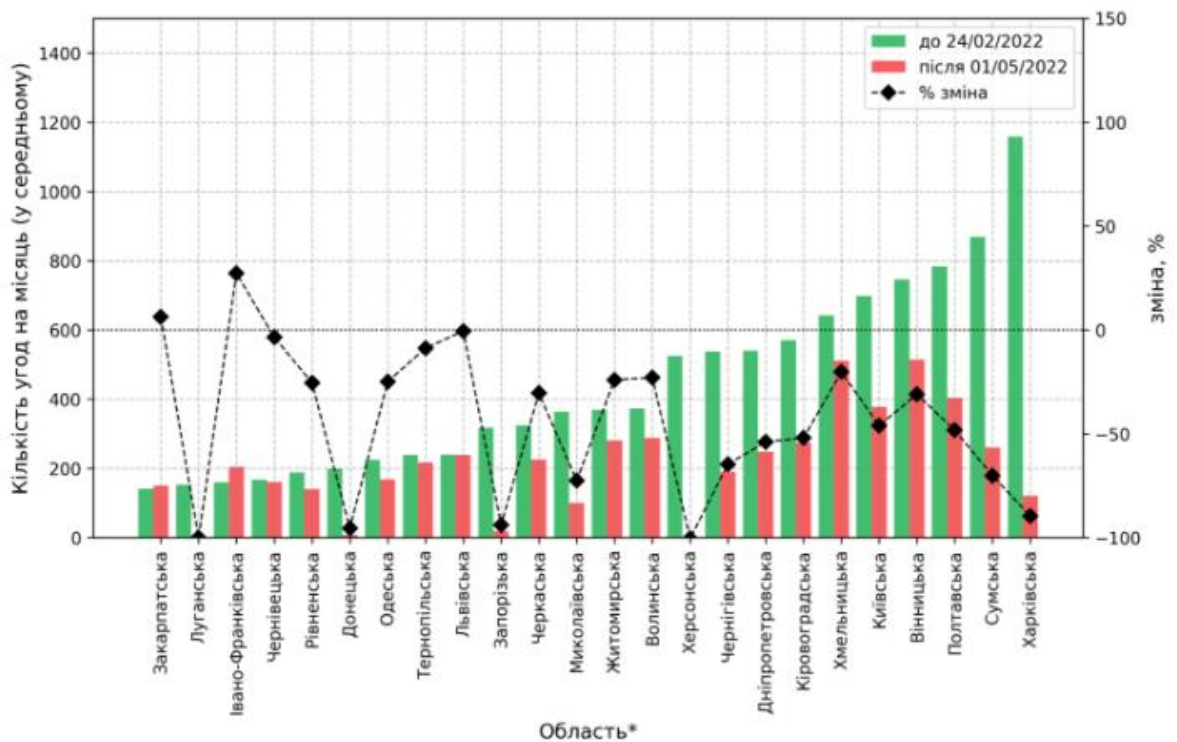

Рис. 2.4. Кількість угод торгівлі землею на місяць: до та під час війни

Джерело: [36]

До початку війни деякі східні та північні області України, мали найвищий обсяг торгівлі землею (наприклад, Сумська та Харківська область).

За ними стояли центральні регіони країни, а саме Вінницька та Полтавська області. З іншого боку, західні області, такі як Івано-Франківська та Закарпатська, мали найменший обсяг торгівлі. Після початку повномасштабної війни, в регіонах, найбільш постраждалих від воєнних дій, торгівля землею фактично припинилась, а саме у Донецькій та Луганській, а також у Херсонській та Запорізькій областях.

Обсяг торгівлі в північних регіонах України істотно зменшився: більше ніж на 70% в Чернігівській області і понад 85% в Харківській області. Також спостерігалось зменшення обсягів у центральних регіонах України, але менш істотне: Полтавська область втратила половину обсягу, а кількість угод у Житомирській, Вінницькій та Черкаській областях скоротилась на 25% на місяць. Аналіз структури регіональних обсягів торгівлі підтверджує висновок, що інвестори перенаправляють свою увагу з північно-східних областей, розташованих близько до кордону з лінії фронту та країною-агресором, на центральну Україну, де існує баланс між меншими ризиками розташування та високою родючістю ґрунту.

Сільське господарство та аграрний сектор України вносить важливий внесок у розвиток економіки країни. До початку війни, аграрний сектор виробляв 10% ВВП та складав 41% загального експорту країни. Крім того, сільське господарство забезпечувало роботою 14% робочої сили [2].

Потреби у відновленні та реконструкції України станом на початок 2023 року перевищують 411 млрд доларів США, а частка на відновлення сільського господарства становить не менше 7% від загальної суми. Наразі оцінка збитків показує, що витрати на відновлення сільського господарства становлять 16,5 млрд доларів США та на реконструкцію 7 млрд доларів США. Проте війна продовжується, тому кількість збитків буде зростати.

Кабінет Міністрів України визначив та затвердив постанову Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації. Постанова також визначає напрямки, які стосуються втрат земельного фонду України [16]:

– Втрати земельного фонду, які охоплюють не лише прямі втрати, але й можливий збиток, пов'язаний з цим. Визначення збитків та шкоди у цьому контексті здійснюється відповідно до розробленої методики, яка затверджена наказом Міністерства аграрної політики та погоджена з Міністерством реінтеграції. Обласні органи та, у разі воєнного стану, військові адміністрації відповідають за визначення шкоди та збитків у цьому контексті. При оцінці шкоди та збитків розглядаються наступні показники: фактичні витрати на відновлення земель, які були пошкоджені через воєнні дії, будівництво, прикордонних знаків, прикордонних просік, утримання технічно-інженерних та фортифікаційних споруд, огорож, та комунікацій для облаштування державного кордону; завдані збитки власникам (землекористувачам) сільськогосподарських земельних ділянок; витрати на розмінування; витрати на відновлення меліоративних систем. Цей напрямок оцінює втрати та шкоди, спричинені різними факторами, що впливають на земельний фонд.

– Шкода, заподіяна земельним ресурсам, включає в себе завдану шкоду через забруднення та засмічення земельних ресурсів. Визначення збитків та шкоди в цьому напрямку проводиться відповідно до методики, затвердженої наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України за погодженням з Міністерством реінтеграції. Державна екологічна інспекція відповідає за визначення збитків та шкоди у цьому напрямку. При визначенні шкоди та збитків розглядаються такі показники: шкода, заподіяна ґрунтам і земельним ділянкам через засмічення земельних ділянок сторонніми предметами, відходами, матеріалами, та/або іншими речовинами; шкода, заподіяна ґрунтам і земельним ділянкам внаслідок забруднення речовинами, які мають негативний вплив на їхню родючість, а також інші корисні властивості [82].

Потреби у реконструкції та відновленні аграрного сектору України можна поділити на такі основні категорії [2]:

– відновлення сільськогосподарського виробництва, що також включає забезпечення українських сільськогосподарських товаровиробників

ресурсами, державними послугами та стимулами для відновлення виробництва;

– реконструкція сільськогосподарського виробництва, включаючи ремонт та заміну пошкоджених та зруйнованих активів (наприклад, ремонт та заміна складських приміщень для зберігання, поповнення поголів'я худоби, пересадка багаторічних насаджень, тощо);

– рекультивація та розмінування сільськогосподарських угідь та земель, забруднених внаслідок воєнного конфлікту, включаючи видалення боєприпасів, що не розірвалися, залишків знищеної військової техніки, ровів, окопів та інших фортифікаційних споруд;

– підтримка збалансованого підходу до базового сільськогосподарського виробництва та переробки. Наприклад, заклик до збільшення доданої вартості українського аграрного виробництва та експорту є гострою темою для обговорення в аграрному середовищі. Вважається, що замість експорту сировини (зернових та олійних культур) краще, наприклад, на цій основі розвивати тваринництво та експортувати молочну та м'ясну продукцію з високою доданою вартістю;

– модернізація сільськогосподарського виробництва, яка вимагає не лише повернення до довоєнного стану, а й удосконалення виробничого процесу, впровадження нових стандартів та технологій, підвищення відповідності міжнародним стандартам та ефективності виробництва;

– сприяти фінансуванню. Інвестиції приватного сектора є необхідним фактором для реконструкції та довгострокового розвитку. Це особливо необхідно малим і середнім фермерським господарствам без кредитної історії та без належного забезпечення;

– відновлення інфраструктури експорту з урахуванням війни. Це відновлення має включати не лише відновлення пошкодженої інфраструктури, а й створення диверсифікованої логістичної системи, стійкої до зовнішніх впливів. Наприклад, враховуючи позицію України як потенційної країни-члена ЄС, необхідно інвестувати в технології для

покращення залізничного та автомобільного сполучення на заході, розвитку портів та подолання несумісної ширини залізниць;

– врахування реформ, які пов'язані з євроінтеграцією, та перспективи вступу України до ЄС. ЄС, ймовірно, буде головним джерелом донорського фінансування для реконструкції та відновлення України, а також інші глобальні донори, такі як Світовий банк та Європейський банк реконструкції та розвитку, які координуватимуть свою допомогу з ЄС. Слід враховувати, що в ЄС сільське господарство має широкий загальноєвропейський ринок і регулювання стандартів у сферах сільськогосподарської діяльності, харчової безпеки, захисту навколишнього середовища та добробуту тварин. Тому можна припустити, що, враховуючи такі європейські стандарти, значна частина донорських коштів буде спрямована на відбудову українського аграрного сектору;

– розвиток українського регіонального адміністративного потенціалу для впровадження інтегрованих систем контролю та управління. Такі системи необхідні для контролю та впровадження різноманітних форм внутрішньогосподарської підтримки (наприклад, для контролю за дотриманням належної диверсифікації сівозмін, яка є умовою отримання виплати підтримки погектарно) [2].

Повномасштабне вторгнення на територію України створило нові умови для функціонування всієї економіки країни, включаючи аграрний сектор. Виклики, з якими стикається аграрний сектор, потребують нових підходів і інтенсивної адаптації до нових обставин, перетворення діяльності та спрямування на досягнення стійкості. Навіть після війни, аграрному сектору відкриваються нові можливості, на яких варто зосередити увагу (рис. 2.5). Тому аграрним виробникам необхідно не лише розробити і дотримуватися стратегії стійкості, але також проаналізувати можливості, які відкриваються в поточний час, і використовувати їх максимально [51].

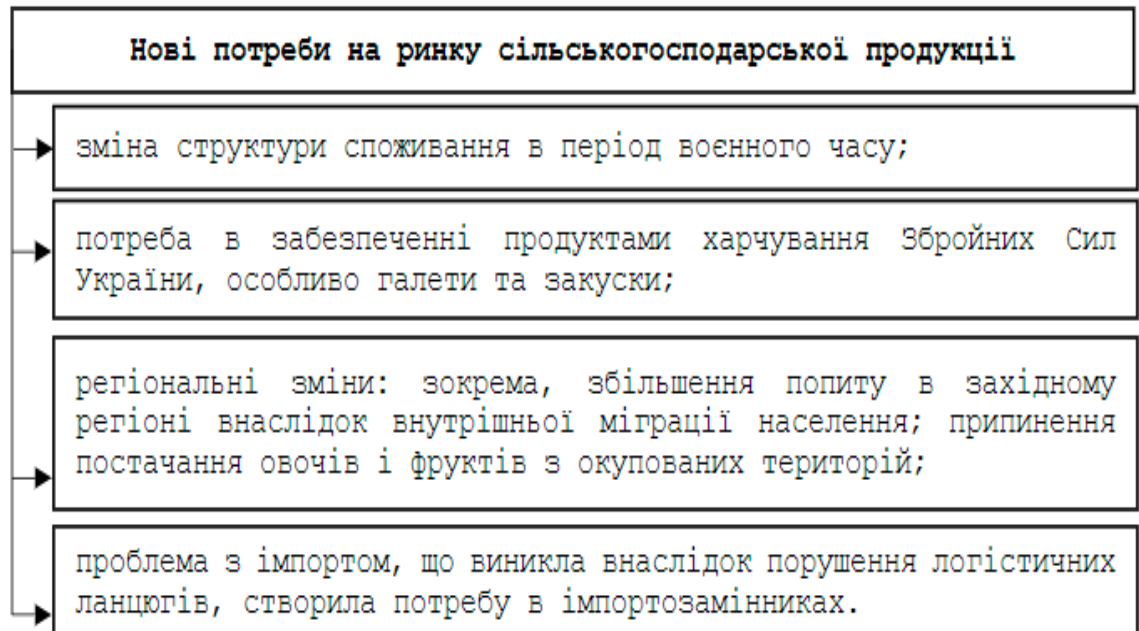

Рис. 2.5. Можливості (потреби) адаптації аграрного сектору

Джерело: [51]

Подолання проблем нерівномірного та диспропорційного розвитку сільських регіонів, особливо в контексті військового стану, ставить перед собою завдання забезпечення населення країни та її регіонів, у першу чергу, продовольством, тобто забезпечити продовольчу безпеку країни. Незважаючи на складності, пов'язані з розвитком сільського господарства та іншими аспектами екологічного та соціально-економічного характеру, важливо розуміти, що розвиток сільських територій передбачає створення відповідної інфраструктури. Ця інфраструктура є основою для розкриття потенціалу розвитку сільських областей, підвищення благополуччя мешканців сільської місцевості як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі. Крім того, підвищення розвитку сільських територій можна досягти за допомогою ефективного та раціонального використання державного та місцевого бюджетів, а також створення спеціальних фондів розвитку села за допомогою залучення інвесторів, меценатів, спонсорів, а також коштів місцевого населення [21].

Ураховуючи тривалість війни, необхідно вже зараз чітко розуміти, яке майбутнє очікує на аграрний сектор після завершення її завершення і визначити можливості для його розвитку в післявоєнному періоді [51]. Зазвичай після війни настає період відновлення та росту, і тому аграрний сектор може мати свої зони зростання в цей період (рис. 2.6).

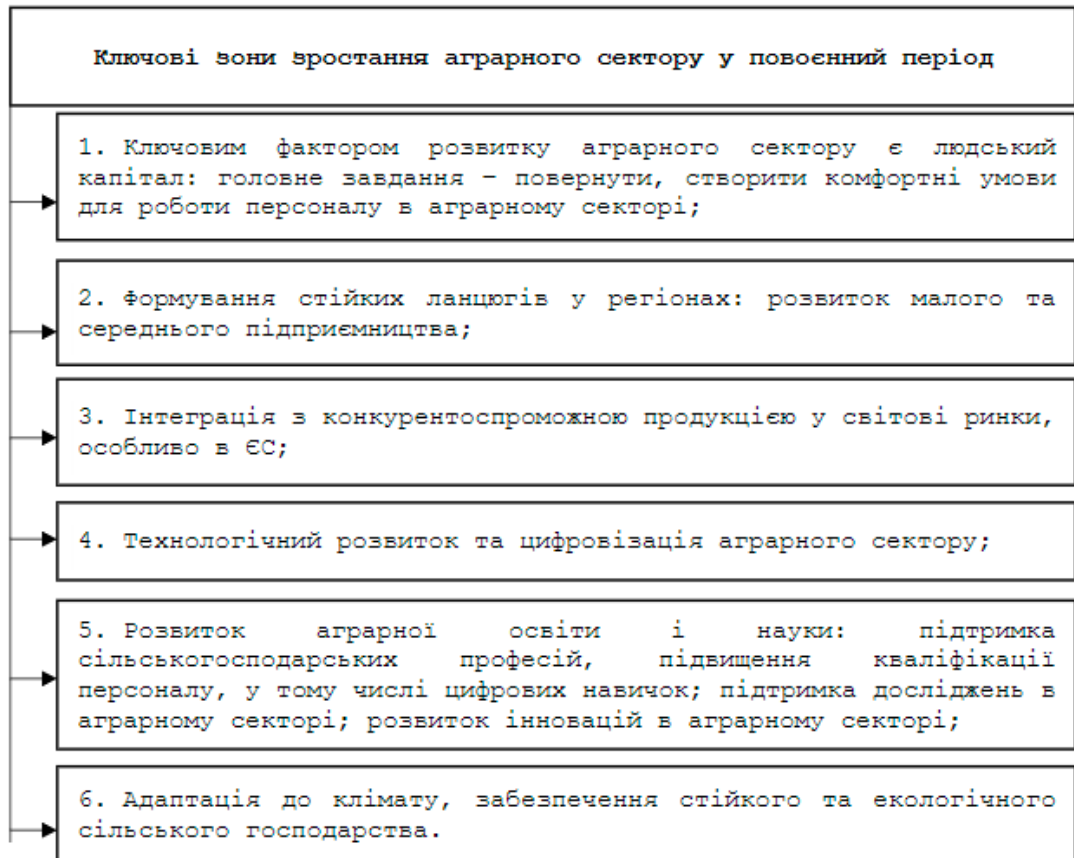

Рис. 2.6. Ключові умови зростання аграрного сектора у повоєнний період

Джерело: [51]

Доцільним також є використання гнучкої системи заохочення та стимулювання для підтримки несільськогосподарської зайнятості. Ця система може включати такі форми державної підтримки, як спеціальні податкові пільги та спрощення процедур реєстрації для малих і середніх підприємств; доступне кредитування в сільських районах, пільгове мікрокредитування; популяризацію підприємництва в сільській місцевості; сприяння розвитку сільського зеленого туризму за допомогою вдосконалення законодавства та просування туристичного потенціалу держави та її регіонів;

підвищення готовності сільських господарств адаптуватися до ринкових умов через інформаційно-освітні заходи; підтримку збільшення кількості сільського населення шляхом приваблення внутрішньо переміщених осіб; підвищення інформованості мешканців сіл та забезпечення доступу до сучасних комунікаційних технологій [22].

Ключовою умовою для збереження та розвитку сільських територій повинно стати створення можливостей для зайнятості сільського населення. Це може бути досягнуто через розвиток самозайнятості, кооперацію, а також малий та середній бізнес у пріоритетних галузях регіонів. У світлі загальних тенденцій зменшення безпосередньої зайнятості в сільському господарстві, важливо створити максимальну підтримку для розвитку несільськогосподарського бізнесу в сільських районах, відновити ремесла, розвинути невеликі підприємства у сфері легкої промисловості, логістики та розширити можливості внутрішнього туризму [73].

Сучасний розвиток сільської економіки потребує перегляду політики розвитку сільських районів, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад, їх інвестиційної привабливості, поліпшення природного середовища, підвищення якості життя населення сільських регіонів та сприяння диверсифікації економічної діяльності. Також важливо приділити увагу післявоєнному відновленню сільської місцевості.

2.2. Організаційно-економічні особливості органів місцевого самоврядування Стрижавської територіальної громади

Стрижавська територіальна громада розташована у Вінницькому районі Вінницькій області. Селище міського типу Стрижавка є адміністративним центром даної територіальної громади. Відстань від Стрижавської ТГ до обласного центру (м. Вінниця) – 10 км.

Стрижавська селищна рада – це адміністративно-територіальна одиниця та орган місцевого самоврядування. Стрижавська селищна рада утворюється та регулюється відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Основні завдання Стрижавської селищної ради включають у себе розробку та реалізацію місцевих програм і проектів, здійснення фінансово-господарської діяльності, збереження та розвиток природних ресурсів, підтримка місцевого підприємництва та створення робочих місць, забезпечення виконання законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність селища, зокрема у сфері благоустрою, житлово-комунального господарства, охорони здоров'я, культури, спорту, освіти та ін. Голова селищної рада – Демченко Михайло.

Площа Стрижавської територіальної 241,1км². Згідно із розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 р. № 707-р «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Вінницької області» була утворена Стрижавська територіальна громада з об'єднанням шести територіальних громад, що включили 13 населених пунктів, а саме:

- Стрижавська селищна рада: смт Стрижавка, с. Славне;
- Мізяківсько-Хутірська сільська рада: с. Мізяківські Хутори, с. Переорки, с. Тютюнники;
- Сосонська сільська рада: с. Сосонка;
- Лаврівська сільська рада: с. Лаврівка, с. Медвідка;
- Дорожненська сільська рада: с. Дорожне;
- Пеньківська сільська рада (Літинський район): с. Пеньківка, с. Бруслинівка, с. Підлісне, с. Супрунів (рис.2.7).

Станом на 1 січня 2022 року загальна чисельність мешканців Стрижавської територіальної громади становила 22 350 осіб. З цієї загальної чисельності, міське населення становило 12 508 осіб, а сільське – 9 842 особи. Густина населення складає 92,7 осіб/км².

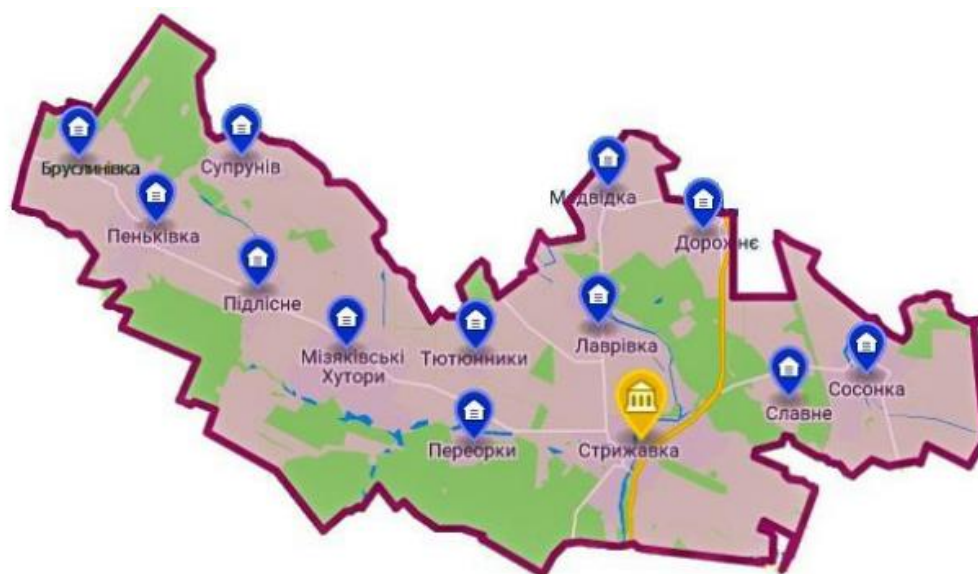

Рис. 2.7. Населені пункти Стрижавської селищної ради

Джерело: [94]

Демографічна ситуація в громаді є характерною для інших населених пунктів області, і вона характеризується зменшенням природного приросту населення. Проте, спостерігається ріст населення в громаді, яке відбувається завдяки міграції. Інформацію про чисельність населення станом на 1 січня 2022 року на території громади можна побачити на рисунку 2.8.

Рис.2.8. Кількість населення громади

Джерело:[94]

Аналізуючи кількість населення у Стрижавській територіальній громаді можна побачити, що найбільша кількість населення проживає в с/т Стрижавка (12508), с. Сосонка (2612) та с. Міз'яківські хутори (2070).

Стрижавська селищна рада було утворена у 2020 році. Завданнями Стрижавської селищної ради є вирішення питань місцевого значення, зокрема в галузі благоустрою території, організації житлово-комунального господарства, розвитку місцевих підприємств та підтримки малого бізнесу, культури, освіти, охорони здоров'я та інфраструктури та ін.

Управлінську структуру Стрижавської селищної ради зображено на рисунку 2.9.

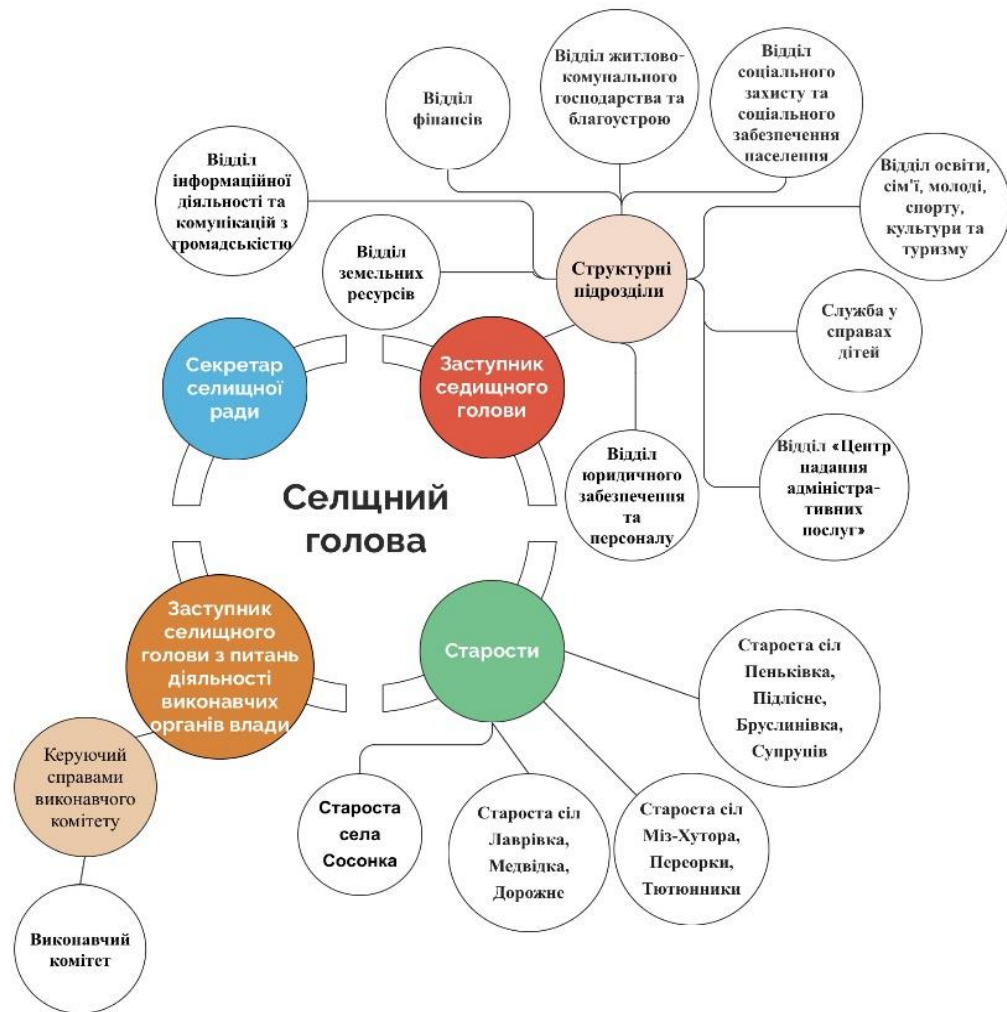

Рис. 2.9. Управлінська структура Стрижавської селищної ради

Джерело: сформовано за результатами дослідження

Станом на 2023 рік у Стрижавській селищній раді працює 18 керівників, 26 спеціалістів, 15 службовців та 12 робітників (табл. 2.1). Всі структурні підрозділи селищної ради взаємодіють із заступником селищної голови та із керуючим справами виконавчого комітету, а також взаємодіють один з одним.

Таблиця 2.1

Склад працівників Стрижавської селищної ради

Категорії персоналу	Кількість управлінських працівників, чол.			Питома вага кожної категорії у загальній чисельності працівників, %			Відхилення +,-
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	
1. Керівники	15	17	19	10,5	13,0	16,4	4
2. Спеціалісти	54	48	43	37,8	36,7	37,1	-11
3. Службовці	44	40	32	30,8	30,5	27,6	-12
4. Робітники	30	26	22	20,9	19,8	18,9	-8
Всього	143	131	116	100	100	100	-27

Джерело: сформовано за результатами дослідження

Аналізуючи склад працівників Стрижавської селищної ради, можна зазначити, щонайбільшу питому вагу серед усіх категорій робітників займають спеціалісти (економісти, бухгалтери, адміністратори, юристи та ін.). Чисельність спеціалістів, службовців та робітників у період 2021-2023 зменшилась, а кількість керівників за аналогічний період збільшилась.

Малий та середній бізнес формує основу економіки громади. Вони виступають як основні постачальники комерційних та соціально-побутових послуг для місцевого населення, виробники місцевої сільськогосподарської продукції та основні джерела робочих місць у громаді.

Сьогодні основними промисловими підприємствами Стрижавської територіальної громади є ТОВ «Бетон-Центр» та ТОВ «Стрижавка Граніт», які видобувають декоративне та будівельне каміння, вапняк, гіпс, крейду та

глиняні сланці; ПП-фірма «СІТІПРОН», яке займається виробництвом черепиці, цегли та інших будівельних виробів, вироблених з випаленої глини; підприємство Стрижавська виправна установа №81 з питань виконання покарань у Вінницькій області виготовляє на замовлення з давальницьких, а також власних матеріалів дерев'яні заготовки, вироби з металу та ковальські вироби, а також меблі; ТОВ «Торговий Дім ТВМ» – займається переробкою соняшнику на нерафіновану соняшникову олію та готові корми для тварин.

Наявність великих площ сільськогосподарських угідь та сприятливі природно-кліматичні створюють необхідні умови для отримання урожаю високої якості, введення інтенсивного сільського господарства, вирощування широкого спектру культур. На даній території можна спостерігати спеціалізацію на вирощування зернових культур (пшениця, кукурудза, гречка, ячмінь, жито) та технічних культур (цукровий буряк, озимий ріпак, соняшник, соя).

На території Стрижавської ТГ сільськогосподарську діяльність здійснюють ряд підприємств, які орендують та обробляють земельні ділянки, а саме: ФГ «Коливайло», ТОВ «Украфлора Вінниця», ФГ «Зелінського», ФГ «Коберник», ПП «Агрофірма Батьківщина», ТОВ «Правнича компанія Справа», ТОВ «АгроПоділля і К», ФГ «Агροхутірське», ФГ «Лаврівське», ФГ «Кожухівського», ФГ «Пеньківка», ТОВ «Перспективи Сосонки», ТОВ «Ювіс Плюс», ТОВ «Аграрій+», ФГ «Надія ЗВ», ФГ «Перлина», ФГ «Родина В».

Основними сферами зайнятості населення громади є сільське господарство, торгівля, приватне підприємництво, індивідуальне селянське господарство, соціальна сфера.

Існує ряд документів, які регулюють фінансову діяльність у Стрижавській селищній раді, а саме:

1. Положення про фінансову діяльність Стрижавської селищної ради;
2. Паспорти бюджетних програм на поточний бюджетний період

(включаючи зміни до паспортів бюджетних програм) фінансової діяльності Стрижавської селищної ради.

3. Звіти про виконання паспортів бюджетних програм за звітний бюджетний період фінансової діяльності Стрижавської селищної ради.

4. Перелік укладених договорів, укладені договори, інші правочини, додатки, додаткові угоди та інші матеріали до них.

5. Інформація про систему обліку, види інформації, яка зберігається у фінансовій діяльності Стрижавської селищної ради.

6. Нормативи, що затверджуються фінансовим управлінням Стрижавської селищної ради.

7. Інформація про бюджет:

- рішення селищної ради про бюджет та зміни до нього;
- рішення виконавчого комітету селищної ради про виконання бюджету об'єднаної територіальної громади;
- інформація про бюджет за бюджетними програмами та показниками, бюджетні призначення щодо яких визначені рішенням про бюджет фінансової діяльності Стрижавської селищної ради.

10. Перелік розпорядників бюджетних коштів.

11. Перелік бюджетних програм, у тому числі посилання на оприлюднені ресурси на офіційному веб-сайті Стрижавської селищної ради.

12. Інша інформація, визначена у додатку до Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 року №835, у разі наявності.

З вище зазначеними документами, які стосуються фінансової діяльності можна ознайомитись на офіційному сайті Стрижавської селищної територіальної громади: <https://stryzhavska-rada.gov.ua/>, а також частково у порталі відкритих даних: <https://diia.gov.ua/>.

У 2022 році дохідна частина бюджету Стрижавської селищної територіальної громади складає 76 462 868 грн, не враховуючи трансфертів з інших бюджетів. Ця сума включає в себе наступні компоненти:

- 74 848 898 грн – по загальному фонду ;
- 1 613 970 грн – по спеціальному фонду .

На території Стрижавської селищної ради є ряд бюджетоутворюючих податків, а саме: податок та збір на доходи фізичних осіб, місцеві податки (єдиний податок; плата за землю; податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок), акцизний податок та інші податки і збори, а також власні надходження бюджетних установ, екологічний податок та інші податки і збори (рис. 2.10).

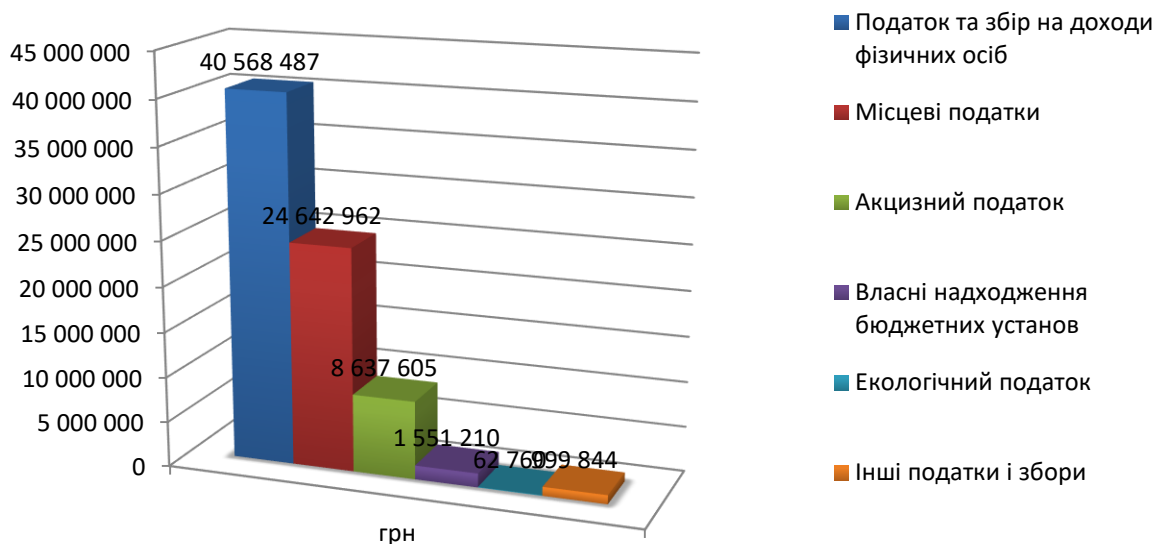

Рис. 2.10. Бюджетоутворюючі податки Стрижаської ТГ, грн

Джерело: сформовано за результатами дослідження

Головним джерелом формування місцевого бюджету є податки і збори, сплачені фізичними особами, із загальною сумою 40 568 487 грн. Ця складова становить 54,2% в структурі власних доходів загального фонду.

Місцеві податки внесли 24 642 962 або 32,9% гривень у загальний фонд бюджету, в якому містяться такі компоненти:

- транспортний податок – 0,3% або 203 472 грн;

– податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – 2,0% або 1 570 500 грн;

– плата за землю – 13,0% або 9 648 223 грн;

– єдиний податок – 17,6% або 13 197 037 грн.

Акцизний податок становить 11,5% від всього обсягу надходжень загального фонду або 8 637 605 грн. Інші податки та збори складають лише 1,4% або 999 844 грн.

Основним та важливим джерелом доходів для спеціального фонду бюджету місцевої громади є власні надходження від бюджетних установ у розмірі 1 551 210 гривень, і ця сума складає 96,1% від загальної структури надходжень. В обсягах надходжень спеціального фонду екологічний податок становить лише 62 760 грн або 3,9%.

До структури доходів Стрижавської селищної ради належать: податкові надходження (податок та збір на доходи фізичних осіб; єдиний податок; рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів; податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; акцизний податок; екологічний податок; інші податки та збори); неподаткові надходження; власні надходження бюджетних установ; офіційні трансферти (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Аналіз динаміки і структури доходів бюджету Стрижавської селищної ради за 2020-2022 рр.

№ з/п	Найменування	Надходження, грн.			Відхилення	
		2020	2021	2022	+/-	%
1	2	3	4	5	6	7
1.	Податкові надходження:	65 931 876	68 130 551	74 887 928	8 956 052	13,6
	податок та збір на доходи фізичних осіб;	35 987 985	37 456 890	40 568 487	4 580 502	12,7
	єдиний податок	11 123 890	11 345 786	13 197 037	2 073 147	18,6
	рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів;	9 009 786	9 123 654	9 648 223	638 437	7,1
	податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	1 208 676	1 396 548	1 570 500	361 824	29,9
	акцизний податок	7 567 098	7 765 987	8 637 605	1 070 507	14,1

1	2	3	4	5	6	7
	транспортний податок	174 563	180 654	203 472	28 909	16,6
	екологічний податок	59 980	60 876	62 760	2 780	4,6
	інші податки та збори	799 898	800 156	999 844	199 946	25,0
2.	Неподаткові надходження	1 098 997	1 123 789	1 456 764	357 767	32,6
3.	Власні надходження бюджетних установ	1 398 980	1 489 989	1 551 210	152 230	10,9
4.	Офіційні трансферти	60 756 761	63 567 899	64 370 500	3 613 739	5,9
	Всього	129 186 614	134 312 228	142 266 402	13 079 788	10,1

Джерело: сформовано за результатами дослідження

Провівши аналіз динаміки та структури надходжень до бюджету Стрижавської селищної ради, можна зазначити що за період з 2020 до 2022 роки в загальному зросли усі надходження до громади на 10,1%, а саме: податкові надходження зросли на 13,6% (в тому числі податок та збір на доходи фізичних осіб на 12,7%; єдиний податок на 18,6%; рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів на 7,1%; податок на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки на 29,9%; акцизний податок на 14,1%; транспортний податок на 16,6%; екологічний податок на 4,6%; інші податки та збори на 25,0%), неподаткові надходження на 32,6%, власні надходження бюджетних установ на 10,9%, офіційні трансферти на 5,9%.

У 2022 році міжбюджетні трансферти, які передаються бюджету Стрижавської селищної територіальної громади з державного бюджету, становлять частину доходів цієї громади, визначаються відповідно до Закону України «Про Державний бюджет на 2022 рік».

Міжбюджетні трансферти з державного бюджету становлять 64 370 500 грн або 46,2% в складі доходів місцевого бюджету, з них:

- освітня субвенція – 48 344 000 грн;
- базова дотація – 16 026 500 грн.

У бюджеті Стрижавської селищної територіальної громади станом на 2022 рік видаткова частина складає 140 948 185 грн. З цієї суми 135 105 898

грн призначено для видатків загального фонду, а 5 842 287 грн - для видатків спеціального фонду.

Головний пріоритет спрямування коштів місцевого бюджету – це забезпечення функціонування соціальної сфери та державне управління територіальної громади (рис. 2.11).

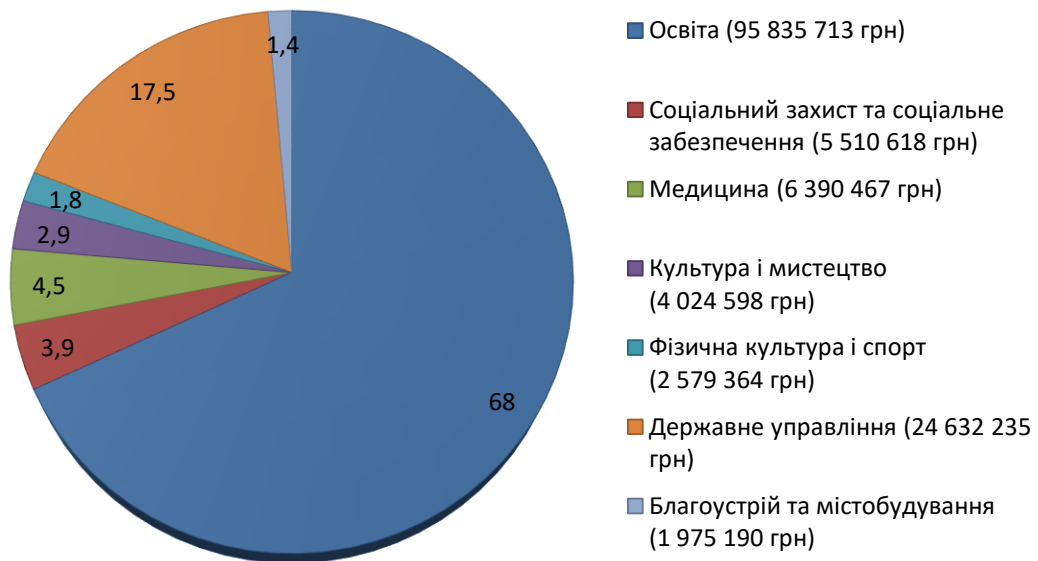

Рис. 2.11. Структура видатків Стрижавської селищної ради за 2022 рік, %

Джерело: сформовано за результатами дослідження

На цілі соціально-культурної сфери Стрижавської територіальної громади виділено 107 950 293 грн для різних сфер, що становить 82,5% від загального обсягу бюджету громади, зокрема на галузі:

- «Освіта» – 68,0% від загального обсягу видатків бюджету громади або 95 835 713 грн;
- «Медицина» – 5,9% або 8 365 657 грн.
- «Соціальний захист та соціальне забезпечення» – 3,9% або 5 510 618 грн;
- «Культура і мистецтво» – 2,9% або 4 024 598 грн;
- «Фізична культура і спорт» – 1,8% або 2 579 364 грн.

Для забезпечення функціонування галузі «Державне управління» виділено 24 632 235 грн, що складає 17,5% від загального обсягу видатків.

Можна проаналізувати динаміку видатків бюджету Стрижавської селищної ради у період 2020-2022 рр. (табл. .2.3).

Таблиця 2.3

Аналіз динаміки і структури видатків бюджету Стрижавської селищної ради за 2020-2022 рр.

№ з/п	Найменування	Видатки, грн			Відхилення	
		2020	2021	2022	+/-	%
1.	Освіта	90 765 765	92 839 986	95 835 713	5 069 948	5,6
2.	Соціальний захист та соціальне забезпечення	4 890 896	5 283 938	5 510 618	619 722	12,7
3.	Медицина	5 778 485	6 232 433	6 390 467	661 982	10,6
4.	Культура і мистецтво	3 898 382	3 989 373	4 024 598	126 216	3,2
5.	Фізична культура і спорт	2 417 287	2 483 378	2 579 364	162 077	6,7
6.	Державне управління	22 987 389	23 578 038	24 632 235	1 644 846	7,2
7.	Благоустрій та містобудування	1 765 565	1 938 289	1 975 190	209 625	11,9
	Всього	132 503 769	138 345 435	140 948 185	8 444 416	6,4

Джерело: сформовано за результатами дослідження

Аналізуючи структуру видатків Стрижавської селищної ради за 2022 рік, можна зазначити, що найбільша частка видатків припадає на галузі освіти (68%) та державного управління (17,5%). Найменша кількість видатків припадає на галузі фізичної культура та спорту (1,8%) та благоустрою та містобудування (1,4%). Крім того аналіз динаміки та структури видатків бюджету Стрижавської селищної ради протягом досліджуваного періоду, показав, що відбулось збільшення видатків по всіх галузях. В загальному у період з 2020 по 2022 видатки збільшились на 6,4%.

У Стрижавській ТГ добре розвинена соціальна сфера. Наприклад, у 2021 році було створено комунальну установу «Центр надання соціальних послуг» Стрижавської селищної ради. Головне завдання даної установи полягає у наданні необхідного комплексу соціальних послуг сім'ям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах або вразливих груп населення.

У 2020 році був утворений Центр надання адміністративних послуг Стрижавської селищної ради (ЦНАП). Основними завданнями Центру є: оперативне надання адміністративних послуг та з мінімізацією відвідувань клієнтів; державна реєстрація бізнесу; державна реєстрація власності та майна; реєстрація та скасування реєстрації місця проживання громадян; спрощення процедур для отримання адміністративних послуг та підвищення їх якості; консультування суб'єктів звернення щодо вимог і процедур надання адміністративних послуг; видача результатів надання адміністративних послуг.

На території Стрижавської територіальної громади функціонує ряд закладів бюджетної сфери, які якісно надають свої послуги (рис.2.12).

Мережа закладів охорони здоров'я Стрижавської територіальної громади включає в себе наступні установи: амбулаторії загальної практики-сімейної медицини у смт Стрижавка і селах Мізаківські Хутори, Сосонка і Пеньківка, а також фельдшерські пункти у селах Дорожне, Лаврівка, Медвідка, Переорки, Підлісне, Супрунів та Бруслинівка.

Станом на 2023 рік у територіальній громаді функціонує 13 закладів освіти, а саме: 3 заклади середньої освіти I ступеню; 2 заклади загальної середньої освіти I-II ступенів (гімназії); 5 закладів середньої освіти I-III ступенів (ліцеї); 3 заклади дошкільної освіти. Крім того, на території ТГ розташований Стрижавський дитячий будинок-інтернат для дітей із порушенням розумового розвитку, де проживає 155 людей від 7 до 20 років.

Рис. 2.12. Заклади бюджетної сфери Стрижавської ТГ

Джерело: [94]

В освітній сфері станом на 2023 рік зайнято 507 працівників, серед них: 240 педагогічних працівників; 50 вихователів дошкільних закладів; 151 технічного персоналу; 66 працівників, які відповідають за господарську частину.

Заклади культури забезпечують вираз творчих та мистецьких потреб, спільно зберігаючи та просуваючи культурну спадщину. У 2021 року був створений Комунальний заклад "Центр розвитку культури та дозвілля" при Стрижавській селищній раді, який включає в себе 9 філій клубних закладів, 8 бібліотек-філій, а також Комунальну установу "Стрижавська дитяча музична школа". У територіальній громаді також активно розвиваються і народні ремесла, такі як вишивка, ткацтво, петриківський розпис, виготовлення ляльок-мотанок, писанкарство і різьблення по дереву.

В грудні 2020 року було включено до сфери управління комунальний заклад «Дитячо-юнацька спортивна школа «Десна». Він надає дітям можливість займатись різноманітними видами спорту, зокрема: футбол, волейбол, баскетбол, ушу та ін. Також на території громади є 2 футбольних

поля, 4 мультифункціональних майданчиків із синтетичним покриттям, 5 ігрових майданчиків, 7 спортивних майданчиків.

В загальному на території Стрижавської територіальної громади спостерігається стабільний розвиток. На території громади успішно функціє ряд промислових та аграрних підприємств, які є важливим бюджетоутворюючим фактором розвитку громади. У структурі бюджету територіальної громади доходи перевищують видатки. Також у Стрижавській ТГ функціонує ряд комунальних, соціальних та культурних установ, які призначенні для задоволення потреб мешканців громади.

2.3. Аналіз стану використання потенціалу сільських територій

Стрижавська територіальна громада має добре географічне розташування. Вона знаходиться у центрі Вінницької області, а також розташована всього за 10 км від міста Вінниця. Площа територіальної громади складає 241,1 км². Населені пункти Стрижавської територіальної громади мають постійне транспортне з'єднання з обласним центром, містом Вінниця.

Клімат в цьому регіоні є помірно-континентальним, і він є сприятливим для вирощування різних сільськогосподарських культур завдяки своїй м'якій зимі та теплому літу. У липні середня температура повітря становить +18-20°C, а в січні – від 4-6°C морозу. На території територіальної громади переважає сонячна погода, помірна вологість, слабкі вітри. Такі кліматичні умови створюють сприятливе середовище для сільського господарства та землеробства.

На території громади є велика кількість родючих ґрунтів, які мають вміст гумусу від 3,4% до 4,3%.

Земельний фонд Стрижавської територіальної громади налічує 24 110,71 га і відзначається високим рівнем освоєності. Структура земельного фонду включає в себе (рис. 2.13):

- Сільськогосподарські угіддя – 14656 га;
- Ліси – 6636 га;
- Забудовані землі – 1024 га;
- Під водою – 403 га;
- Заболочені землі – 171 га;
- Відкритті землі без рослинного покриву – 130 га;
- Інші землі – 1091 га.

Рис. 2.13. Структура земельного фонду Стрижавської територіальної громади

Джерело: [94]

Сільськогосподарські угіддя, які становлять 60,79% загального земельного резерву територіальної громади або 14 656 га, є основним земельним ресурсом і мають важливе економічне значення для розвитку цієї територіальної громади. Саме тому у громаді функціонує велика кількість малих і середніх аграрних підприємств, які орендують та обробляють земельні ділянки, та спеціалізуються на вирощуванні зернових (пшениця, жито, ячмінь, кукурудза, гречка) та технічних культур (соя, соняшник, озимий ріпак, цукровий буряк).

Найбільша кількість сільськогосподарських угідь розміщена на території сіл Мізяківські Хутори та Пеньківка.

Лісовий фонд територіальної громади становить 6636 гектарів або 27,5% від загальної площі земельного фонду, і він є одним з основних ресурсів для економічного розвитку громади. Найбільша площа лісів (2154га) розташовані на території сіл Підлісне, Супрунів, Бруслинівка, Пеньківка.

Площа забудованих земель (в тому числі житлові, громадські та промислові будови) складає 1024 га, і найбільший відсоток цієї площі розташований в смт Стрижавка.

Через території Стрижавської територіальної громади протікають річки Згар, Десенка та Південний Буг, а також унікальні підземні озера. Згідно з дослідженнями вчених, під Стрижавкою та Вінницею, а також навколишніми населеними пунктами розташовано більше п'ятдесяти озер різних розмірів та глибини, які знаходяться на глибині від 100-200 м до 500-600 м і в окремих місцях навіть до 1 км. У цих озерах міститься корисна прісна вода.

На території громади є розвіданим Стрижавське родовище гранітів, піщаників та гнейсів. Стрижавська територіальна громада розташована в межах хвилястої рівнини, яка належить Вінницько-Немирівській денудаційно-аккумулятивній рівнині. З геоморфологічної точки зору ця область відноситься до південно-західної частини Українського кристалічного масиву. Тут присутній різноманітний комплекс порід, включаючи осадовно-метаморфічні і магматичні породи докембрію, а також осадові формації третинного і четвертинного віку. Кристалічні породи докембрію, зокрема граніти, є широко поширеними на цій території. Вивітрювання кристалічних порід створило кору, яка містить первинні каоліни та жорству. Каоліни використовують під час виробництва паперу, гуми, пластмас, керамічної промисловості, а жорству використовують під час будівництва доріг. Над цим структурним шаром розташовані осадові відкладення, включаючи верхній шар із просадними лесовидними

суглинками та лесами, які використовують для виробництва цегли. Їх потужність може коливатися від 3 до 10 м.

Геологічна структура громади визначає наявність різних мінеральних ресурсів. Зокрема, важливе промислове значення мають наступні види ресурсів:

1. Граніти, з якими пов'язані запаси сировини у розмірі 2000 тис. м³. Ці граніти розташовані на південно-східній околиці смт Стрижавка.
2. Стрижавське родовище цегельної сировини з запасами 479,0 тис. м³, яке знаходиться на західній околиці смт Стрижавка.
3. Родовище підземних питних вод, відоме як Стрижавсько-Бузьке, із запасами 934,0 м³ на добу. Воно розташоване на північно-східній околиці м. Вінниця, на неорних землях Стрижавської селищної ради.
4. Піски, які є сировинною базою для будівництва доріг та будівельних розчинів, з запасами в об'ємі 1626,0 тис. м³. Піски знаходяться в Сосонському родовищі пісків, розташованому на відстані 1 км на південь від с. Сосонка.

Сьогодні на території Стрижавської територіальної громади стан навколишнього середовища погіршено через діяльність 8 заводів, які виробляють суміші для дорожнього ремонту та ТОВ «Торговий дім ТВМ», яке спеціалізується на виробництві олії. Крім того, ще однією серйозною проблемою є забруднення річки Південний Буг і замулення річки Десенка. Також існують питання щодо централізованого збору сміття, його сортування та утилізації.

Транспортна інфраструктура в межах Стрижавської територіальної громади розташована досить вигідно з економіко-географічної точки зору. Населені пункти громади мають сполучення з обласним центром, містом Вінниця. У межах громади проходить автомобільна дорога міжнародного значення М-21 (Виступовичі — Житомир — Могилів-Подільський) та дороги місцевого призначення. Загальна довжина доріг в Стрижавській територіальній громаді становить більше 300 км, з них приблизно 60 км

мають асфальтобетонне покриття, а решта – це ґрунтові дороги та дороги з твердим покриттям. Поганий стан доріг має негативний вплив на організаційний та соціально-економічний розвиток громади та створює соціальні напруження. Отже, необхідно забезпечити подальше фінансування для здійснення поточного та капітального ремонту дорожньої мережі.

Автобусне з'єднання у громаді обслуговується приватними перевізниками, і якість надання послуг та частота руху по маршрутах є задовільними. У цій громаді працюють 19 автобусів, і всі населені пункти мають регулярне транспортне сполучення.

На території громади для житлово-комунального обслуговування діє муніципальне підприємство під назвою «Турбота», яке входить до складу Стрижавської селищної ради. Ця організація надає послуги з водовідведення, водопостачання та вивозу твердих побутових відходів. Наразі комунальне підприємство працює зі збитками. Тому, для успішного виконання своїх основних обов'язків, вони потребують поліпшення технічної інфраструктури, оновлення обладнання та економічно обґрунтованій раціоналізації тарифів.

Тому, можна дійти висновку, що Стрижавська територіальна громада має сприятливі природо-кліматичні умови та велику кількість земельних ресурсів для успішного функціонування та розвитку сільськогосподарських підприємств. Також територія громади має вигідну геологічну структуру для роботи ряду промислових підприємств. Зокрема, важливе промислове значення мають наступні види ресурсів: піски, граніти, цегельна сировина, а також родовище підземних питних вод. Також на території громади добре розвинуте транспортне з'єднання між населеними пунктами та обласним центром. Проте дороги мають поганий стан, що провокує певні соціальні напруження у населення громади та має негативний вплив на організаційно-економічний розвиток громади.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

3.1. Удосконалення засобів економічного розвитку сільських територій

Економічний розвиток сільських територій – це процес створення сприятливих умов для зростання економічного потенціалу, підвищення якості життя та забезпечення стійкого розвитку сільських областей. Удосконалення засобів економічного розвитку сільських територій є важливим завданням для забезпечення сталого сільськогосподарського сектору [75]. Ось декілька можливих шляхів для цього:

- підтримка сільськогосподарського виробництва: забезпечення фермерів доступом до сучасних технологій, наукових досліджень та фінансової підтримки для покращення врожаю і якості продукції;
- розвиток інфраструктури: вдосконалення доріг, електроенергетичних мереж, водопостачання і каналізації сприяє розвитку сільських територій і приваблює інвесторів;
- сприяння сільському підприємництву: підтримка створення малих та середніх підприємств та кооперативів, які можуть розвивати нові види бізнесу в сільських областях;
- освіта та навчання: забезпечення доступу до освіти і навчання для молоді, щоб створити робочу силу зі знаннями та навичками, потрібними для розвитку сільських галузей;
- екологічна стійкість: розвиток екологічно стійких практик сільського господарства і виробництва, щоб забезпечити довгостроковий розвиток;
- привабливість для туристів: розвиток сільського туризму та агротуризму може стати додатковим джерелом доходу для сільських громад;
- громадська участь: важливо враховувати думку і потреби місцевого населення у процесі планування та впровадження програм розвитку [106].

Ці заходи можуть сприяти економічному розвитку сільських територій і покращити якість життя їхніх мешканців.

Для удосконалення засобів економічного розвитку Стрижавської територіальної громади можна провести SWOT-аналіз, тобто визначити слабкі та сильні сторони громади, а також визначити існуючі та перспективні можливості та загрози територіальної громади (рис 3.1).

Рис. 3.1. SWOT-аналіз Стрижавської територіальної громади

Джерело: сформовано за результатами дослідження

SWOT-аналіз дозволяє визначити слабкі та сильні сторони, які вимагають особливої уваги та зусиль з боку громади. У контексті децентралізації, кожна громада повинна виявити і активно розвивати свої унікальні можливості, які можна назвати «точками зростання».

Для Стрижавської територіальної громади значущими можливостями для росту є значний потенціал розвитку з наявними великою кількістю

корисних копалин та земельними ресурсами. Громада також є інвестиційно привабливим регіоном через своє вигідне географічне розташування та близькість до обласного центру.

На території громади успішно функціонує значна кількість малого та середнього бізнесу. Крім, того значним потенціалом для розвитку територіальної громади є рекреаційний потенціал. Для цього на території громади можуть бути створені різні лікувальні та оздоровчі заклади, а також перспективним є розвиток зеленого туризму.

Фінальний результат бажаного розвитку Стрижавської територіальної громади до 2030 року був визначений на основі вивчення думки мешканців громади через опитування та заповнені анкети, аналізу існуючих стратегічних і оперативних документів громади, а також з урахуванням відгуків представників різних соціальних груп населення, різних вікових категорій і місцевого бізнесу. Тому було сформовано бачення (візія) стратегічних пріоритетів розвитку Стрижавської територіальної громади (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку

Джерело:[94]

Стратегічне бачення, або візія, представляє собою загальну уяву жителів громади про те, яким чином вони бачать майбутню форму громади. Ця візія відображає досяжний результат, якого громада прагне досягти через впровадження Стратегії розвитку Стрижавської територіальної громади. Вона ґрунтується на основних рисах громади і стає ключовою ідеєю у всьому процесі стратегічного планування.

В загальному у стратегії розвитку Стрижавської територіальної громади до 2030 року вказано, що основною метою стратегії є становлення комфортної, відкритої, дружньої та екологічно чистої громади, у якій розвивається кожне село і селище.

Отже, Стрижавська територіальна громада – це незалежна, самодостатня, динамічна та перспективна об'єднана територіальна громада з розвинутим сектором переробної та аграрної промисловості, а також з перспективами для розвитку рекреаційними та туристичними сферами.

3.2. Організаційно-економічне удосконалення стратегії розвитку сільських територій

Організаційно-економічне удосконалення стратегії розвитку сільських територій – це процес вдосконалення методів та підходів до розвитку сільських областей з метою підвищення їх організаційно-економічного та соціального стану. Це може включати в себе зміни в управлінні, інфраструктурному розвитку, підтримці сільського господарства, розвитку малого бізнесу та інших аспектах, спрямованих на покращення якості життя мешканців сільських територій і створення умов для сталого розвитку цих областей [103].

Організаційно-економічне удосконалення стратегії розвитку сільських територій може включати в себе такі кроки [45]:

– Аналіз поточного стану: оцінка економічного, соціального та інфраструктурного стану сільських територій, визначення основних проблем та можливостей;

– Залучення зацікавлених сторін: залучення місцевої влади, підприємців, громадських організацій та жителів для спільного визначення цілей та пріоритетів розвитку;

– Розробка стратегії: створення довгострокової стратегії розвитку, в якій визначено місію, цілі та конкретні заходи для досягнення успіху;

– Ефективне використання ресурсів: розробка плану фінансування та розподілу ресурсів, щоб максимізувати ефективність інвестицій;

– Підтримка підприємництва: сприяння створенню та розвитку підприємств на сільських територіях, надаючи фінансову підтримку, консультації та інфраструктурні умови;

– Розвиток інфраструктури: модернізація дорожньої, комунікаційної та енергетичної інфраструктури для забезпечення доступу до ринків та послуг;

– Освіта та кваліфікація робочої сили: забезпечення навчання та підвищення кваліфікації місцевого населення, щоб вони могли займати нові робочі місця та сприяти розвитку галузей;

– Залучення зовнішніх ресурсів: розгляд можливостей отримання додаткової підтримки від урядових, міжнародних та громадських організацій;

– Моніторинг і оцінка: встановлення системи моніторингу та оцінки для постійного відстеження прогресу та виправлення можливих недоліків[45].

Кожна територіальна громада повинна чітко розуміти свої головні цілі та пріоритети, які є визначальними для її розвитку в майбутньому, реалізація яких допоможе досягнути певного рівня розвитку та бажаного стану у майбутньому.

Для Стрижавської територіальної громади, після проведення SWOT-аналізу, існує ряд пріоритетів та стратегічних цілей (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Стратегічні та оперативні цілі Стрижавської територіальної громади

Джерело: сформовано за результатами дослідження

З рисунку 3.3 можна пробачити, що в Стрижаській територіальній громаді є чотири основних стратегічних цілей для досягнення сталого розвитку, а саме:

1. Розвинена інфраструктура на засадах сталого розвитку. Для досягнення цієї цілі сформовано оперативні цілі, а саме:

1.1. Якісні комунальні послуги в кожному дім. У сучасному світі доступ до послуг з енергопостачання, водопостачання, водовідведення та сміттепереробки не просто бажаний, але обов'язковий для забезпечення належного рівня життя населення та розвитку територіальних громад. Розв'язання проблеми недостатнього доступу до цих комунальних послуг передбачає не лише будівництво і обладнання необхідних інфраструктурних об'єктів, але й впровадження сучасних технологій, спрямованих на ефективне використання ресурсів та зменшення споживаної енергії. Головною метою є забезпечення комфорту та надання якісних комунальних послуг для всіх жителів громади. Дана оперативна ціль включає такі заходи: благоустрій

населених пунктів; будівництво, реконструкція системи каналізації та очисних споруд; інвентаризація всієї технічної інфраструктури територіальної громади; придбання автомобільної техніки та спеціального обладнання; будівництво, реконструкція системи каналізації та очисних споруд; розчищення та благоустрій існуючих водних об'єктів; організація централізованого збору побутових відходів, їх сортування та утилізація; реконструкція мереж вуличного освітлення з використанням енергозберігаючих технологій.

1.2. Сполучена громада з розвинуеною транспортною інфраструктурою. У сучасному світі громада не може функціонувати відокремлено від решти світу. У контексті глобалізації, доступ до інформації, мобільний зв'язок, транспортна мережа та зв'язок з зовнішнім світом стають необхідністю для сучасної життєдіяльності людей. Ефективне сполучення між населеними пунктами, як в межах громади, так і поза її межами, визнається одним із ключових чинників життєдіяльності та економічного розвитку громади. Тут мова йде не лише про дороги, а й про зупинки, тротуари, велодоріжки, освітлення та дорожні знаки, що забезпечують можливість пересування всім мешканцям громади в комфортних та безпечних умовах, незалежно від транспортних засобів, якими вони користуються (авто, автобус, велосипед чи ходьба). Головна мета полягає в забезпеченні доступу до інформації, спілкування та забезпеченні комфорту та безпеки усіх учасників дорожнього руху. Дана оперативна ціль включає такі заходи: доступний якісний Інтернет та мобільний зв'язок; встановлення та облаштування зупинок громадського транспорту; створення доступного та зручного транспортного сполучення та інфраструктури; ремонт існуючої та розвиток дорожньої мережі в межах ТГ.

2. Конкурентоспроможна громада зі стійкою економікою. Дана стратегічна ціль включає в себе такі оперативні цілі:

2.1. Інвестиційно та туристично-приваблива громада. Створення і підтримка сприятливого інвестиційного середовища, використовуючи

наявний економічний та соціальний потенціал і шукаючи нові можливості для росту, сприятимуть стабільності та конкурентоспроможності на ринку товарів і послуг. Також вони сприятимуть співпраці між різними муніципалітетами, залученню фінансової підтримки та створюватимуть імідж надійного партнера. Метою є розвиток існуючого економічного, туристичного та рекреаційного потенціалу громади, привертання та стимулювання як місцевих, так і зовнішніх інвесторів, а також забезпечення «соціальної привабливості» для населених пунктів громади. Дана оперативна ціль включає такі заходи: розробка та впровадження програм підтримки малого та середнього бізнесу; інвентаризація наявних земельних ділянок та об'єктів нерухомості як в межах населених пунктів громади, так і за їх межами; просування потенційних інвестиційних можливостей у всіх сферах; сприяння розвитку туристичної інфраструктури на сільських територіях, інфраструктури для зеленого туризму та рекреації; підтримка локальних брендів та місцевого товаровиробника; виготовлення генеральних планів населених пунктів територіальної громади та створення комплексного плану просторового розвитку; налагодження муніципального співробітництва та міжнародної співпраці. Сформовано стратегічні проекти «Розробка інвестиційного паспорту громади» та «Розробка бренду громади».

2.2. Розвинений аграрний кластер: виробництво і переробка. Спеціалізація регіону, зокрема територіальної громади, в аграрному напрямку, не обмежується однобічним розвитком та підтримкою лише виробників конкретних товарів чи послуг. Замість цього, вона включає в себе акцент і пріоритет на цьому напрямку, включаючи його різноманіття. Це передбачає підтримку різних аграрних виробників і представників переробної галузі, а також створення необхідних умов на місцях, включаючи інфраструктуру та сировинну базу. Розвинений сучасний агробізнес, у свою чергу, створює різноманітні робочі місця і соціальні переваги для громади. Метою є використання наявного потенціалу громади для створення різноманітної економіки та забезпечення високого рівня зайнятості

населення. Дана оперативна ціль включає такі заходи: розробка інвестиційної пропозиції з відновлення та модернізації місцевих підприємств харчової промисловості; підтримка та залучення виробників, що спеціалізуються на переробці сільськогосподарської продукції; розробка локальних брендів з використанням місцевих природних ресурсів.

3. Комфортна громада з високим рівнем якості життя. Ця стратегічна ціль охоплює наступні завдання на рівні оперативних цілей:

3.1. Якісні адміністративні та соціально-побутові послуги. Основним принципом для територіальної громади є рівнозначне значення добробуту кожного її мешканця. Для забезпечення комфортного та якісного життя, важливим є створення всіх необхідних умов для подолання недоліків щодо можливого відставання менших сіл. Головною метою є забезпечення населення необхідними та високоякісними послугами на місцях. Дана оперативна ціль включає такі заходи: розвиток електронних адміністративних та соціальних послуг; реконструкція приміщення будівлі селищної ради для якісного надання розширеного спектру адміністративних послуг; розбудова мережі закладів соціально-побутового обслуговування в сільській місцевості; створення віддалених робочих місць адміністраторів ЦНАП; створення системи з надання найбільш необхідних адміністративних та соціальних послуг на території всіх населених пунктів; підготовка та навчання фахівців.

3.2. Доступна локальна медицина, освіта і спорт. Життя та здоров'я людей є найвищою цінністю. Кожен громадянин має право на доступ до основних послуг, таких як медицина, освіта та соціально-побутові послуги, і завданням держави, включаючи місцеве самоврядування, є забезпечити це право. Якість надання таких основних послуг визначає соціальний захист і комфорт жителів громади. Мета полягає в тому, щоб забезпечити рівний доступ всіх мешканців громади до якісних основних послуг. Дана оперативна ціль включає такі заходи: оснащення необхідним медичним обладнанням та відповідними умовами медичні заклади всіх рівнів на території

територіальної громади; створення умов для перебування людей в денних стаціонарах; створення Центру первинної медико-санітарної допомоги на території громади; створення діагностичного центру територіальної громади з необхідними лабораторіями, кабінетами УЗД, рентгенографії та ін.; відновлення функціонування фельдшерських пунктів ТГ; залучення вузьких спеціалістів для покращення надання медичної допомоги; підвищення кваліфікації медичних працівників; реконструкція недіючих комунальних медичних установ та їх перепрофілювання, у відповідності з потребами не тільки конкретного населеного пункту, а й всієї громади і навіть області; підвищення якості освітніх послуг та впровадження сучасних методів навчання; надання послуг щодо професійного розвитку педагогічних працівників; залучення дітей шкільного віку до гурткової роботи різних профілів та напрямів; відкриття інклюзивно-ресурсного центру; забезпечення спортивних та туристичних гуртків необхідним інвентарем та обладнанням.

3.3. Дозвілля для всієї сім'ї. Відпочинок, як і праця є неодмінною складовою життя кожної людини. Забезпечення якісного відпочинку для всіх мешканців громади, особливо в сучасних умовах, стає більш актуальним і важливим. Рівень якості відпочинку визначається доступністю, комфортом, різноманітністю та можливістю вибору. Основною метою є надання всім мешканцям громади якісного та насиченого дозвілля «поблизу», з особливою увагою до комфорту людей похилого віку, залучення молоді та зацікавлення дітей. Дана оперативна ціль включає такі заходи: будівництво дитячих та спортивних майданчиків; впорядкування існуючих та облаштування нових зелених зон та парків; створення локацій для відпочинку біля водойм; створення багатофункціональних сучасних центрів культурного дозвілля, освіти та спорту з врахуванням потреб людей з обмеженими можливостями; сприяння у створенні закладів громадського харчування сімейного типу.

3.4. Відкрита та прозора влада. Для мешканців одним із основних питань, які їх турбують, є враження, що «влада не чує нас». Ця думка знижує бажання мешканців брати активну участь в житті громади, брати на себе

відповідальність, та співпрацювати з владою як представниками громади, з метою підтримки стабільності та розвитку своєї громади. Сформування розуміння того, що місцева влада – це союзник, а не ворог, можливе завдяки відкритому діалогу, і воно є ефективним засобом впливу громади як на місцевому, так і на регіональному рівні для вирішення проблем і використання можливостей у своїй громаді. Метою є забезпечення якісного обміну інформацією між владою, бізнесом та мешканцями громади, впровадження принципів участі та активної участі громадян. Дана оперативна ціль включає такі заходи: оновлення та постійне наповнення сайту ТГ; стимулювання розвитку громадського сектору та підвищення інституційної спроможності всіх мешканців громади; запровадження платформи для діалогу «влада-громада»; цифровізація управління галузей – SMART-громада; запровадження громадського бюджету.

4. Безпечна громада. Ця стратегічна ціль включає такі операційні цілі:

4.1. Захищена громада. Відчуття безпеки є однією з основних потреб людини. Комфорт у проживанні у конкретній громаді не тільки залежить від якісних послуг і інфраструктури, але й від того, наскільки люди відчують себе безпечно, виходячи на вулицю у будь-який час і впоратися з надзвичайними ситуаціями, завдяки підтримці та розв'язанню конфліктів і забезпеченню правопорядку. Мета полягає в забезпеченні та підтримці почуття безпеки та захищеності для всіх членів громади та створенні безпечних умов для різних вікових і соціальних груп населення. Дана оперативна ціль включає такі заходи: відновлення місцевих дільничних пунктів поліції; створення ситуаційного центру оперативного реагування «Цілодобова варта»; впровадження локальної системи оповіщення населення щодо загрози та виникнення надзвичайних ситуацій; запровадження системи моніторингу для попередження надзвичайних ситуацій.

4.2. Екосвідома громада. У сучасних громадах екологічна свідомість та забезпечення екологічної безпеки стали невід'ємною частиною їх

успішного і сталого розвитку. Створення умов, в яких мешканці відчують комфорт та безпеку, не викликаючи захворювань та не завдаючи шкоди природному середовищу, є ключовим аспектом місцевої політики ТГ. Головною метою є забезпечення екологічно чистих житлових умов у громаді. Дана оперативна ціль включає такі заходи: створення «гарячої лінії» для повідомлень про факти екологічного забруднення населенням та підприємствами; ліквідація стихійних сміттєзвалищ; очищення русел річок та водойм громади; інвентаризація та впорядкування кладовищ.

У Додатку А сформовано матрицю бенефіціарів, тобто визначено на які соціальні групи та верстви населення спрямовані дані стратегічні та оперативні цілі.

Тому, можна дійти висновку, що оперативні та стратегічні цілі розвитку Стрижавської територіальної громади сприяють комплексному і збалансованому розвитку та покращанню як поточних, так і довгострокових аспектів її функціонування. Оперативні цілі допомагають вирішувати термінові завдання і питання для забезпечення ефективного управління громадою у момент їх виникнення. Стратегічні цілі, з іншого боку, спрямовані на планування майбутнього розвитку, визначення глобальних напрямків і досягнення довгострокових цілей. Вони спільно сприяють забезпеченню стійкого і здорового росту громади.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

3.1. Пріоритетні способи реалізації стратегії розвитку сільських територій

Національна система стратегічного планування ґрунтується на спільній системі координації стратегічного планування на різних рівнях – національному, регіональному та місцевому. Ця інтегрована система сприяє досягненню гармонійного розвитку та взаємодії між різними рівнями управління та сприяє сталому розвитку країни в цілому (табл. 3.1)

Таблиця 3.1

Узгодження стратегічних цілей Стратегії розвитку Стрижавської територіальної громади

Стратегія розвитку Стрижавської територіальної громади	Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року	Вінниця 3.0
Стратегічна ціль 1. Розвинена інфраструктура на засадах сталого розвитку	Стратегічна ціль 1. Конкурентоздатний регіон на основі інноваційного та сталого розвитку	Пріоритет 3. Муніципальні інвестиції
Стратегічна ціль 2. Конкурентоспроможна громада зі стійкою економікою	Стратегічна ціль 1. Конкурентоздатний регіон на основі інноваційного та сталого розвитку	Пріоритет 4. Зелена економіка та старт-спеціалізація
Стратегічна ціль 3. Комфортна громада з високим рівнем якості життя	Стратегічна ціль 3. Регіон сталого гуманітарного розвитку Стратегічна ціль 4. Регіон спроможних громад	Пріоритет 2. Інтегрована громада з якісними та доступними муніципальними послугами для всіх
Стратегічна ціль 4. Безпечна громада	Стратегічна ціль 5. Регіон безпечного середовища.	Пріоритет 5. Доступне, безпечне та екологічно чисте середовище

Джерело: сформовано за результатами дослідження

Стратегія розвитку Стрижавської територіальної громади до відповідає принципам, пріоритетам, стратегічним цілям та завданням Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року, що затверджена рішенням 42 Вінницької обласної Ради 7 скликання від 21.02.2020 року № 921 та узгоджується з Стратегією Вінниця 2030, яка, в свою чергу, відповідає ключовим стратегічним документам, які визначають сучасні тренди розвитку міст, зокрема в європейському просторі, у тому числі з Цілями сталого розвитку і Європейською зеленою угодою.

Наразі, Стрижавська територіальна громада лише розпочала свій шлях у напрямку більш масштабної інтеграції та трансформації в стійку та організовану муніципальну громаду. Завершальною метою цього процесу є єднання її мешканців і, в результаті, формування єдиної та згуртованої громади.

Місцева влада спільно з активними мешканцями повинні працювати над будівництвом громади шляхом покращення взаємовідносин, співпраці та підвищення рівня довіри між жителями населених пунктів.

Головна мета інтеграції територіальної громади полягає у тому, щоб всі населені пункти та їх мешканці відчували єдність, дотримуючись таких принципів:

- встановлення спільних цілей та головних напрямків розвитку, які є критичними для майбутнього громади, шляхом розробки стратегії розвитку. Головна мета цього процесу – об'єднати мешканців та зацікавлені сторони з метою створення спільної візії майбутнього розвитку (спільна участь);

- спільне проведення громадських заходів та об'єднання активних жителів, установ і організацій для сприяння спільній діяльності та виявлення солідарності;

- об'єднання жителів громади та їх взаємодія в різних сферах, включаючи обмін інформацією та спільні ініціативи. Головна мета – створення соціального капіталу в громаді;

- створення умов для того, щоб жителі громади мали можливість розвивати себе та досягати особистого росту, сприяючи індивідуальному розвитку і загальному благополуччю;

- почуття приналежності до громади та спільна ідентичність із «своєю» громадою (територіальна об'єднаність). Розвиток локальної ідентичності є завершальною стадією тривалого процесу, оскільки він включає у себе формування конкретних цінностей і норм поведінки серед мешканців громади.

Розвиток відносин і взаємодія між мешканцями громади всередині територіальної громади мають бути результатом спільних зусиль жителів і місцевої влади через активну участь у громадському житті, бажання об'єднуватися та спільно працювати для формування соціальних зв'язків, соціального капіталу, прийнятних норм і створення взаємної довіри та ідентичності.

Зростаюча важливість подальшої інтеграції стає очевидною, особливо ураховуючи серйозні виклики, які тепер стоять перед територіальною громадою:

- наслідки війни та економічний спад (скорочення місцевих бюджетів, безробіття та зростання частки тіньової економіки);

- організація функціонування адміністрації територіальної громади та керування процесами, включаючи надання адміністративних, соціальних та державних послуг;

- загрози сталому зростанню (забруднення навколишнього середовища, негативні демографічні тенденції, погана інфраструктура та зміни клімату).

Процес інтеграції територіальної громади передбачає поєднання різних чинників розвитку (ресурсних, управлінських, економічних, фінансових, людських), які функціонують окремо в населених пунктах, що об'єдналися в одну громаду.

У своєму змісті, Стратегія розвитку Стрижавської територіальної громади до визначає конкурентні переваги, особливі риси та спрямованість росту цієї конкретної території. Окрім цього, Стратегія має важливе значення для територіальної громади, оскільки вона стимулює громаду до подальшої інтеграції.

Інструменти, які варто використовувати у процесі впровадження Стратегії розвитку Стрижавської територіальної громади:

- удосконалення роботи місцевих органів влади, включаючи інституційний розвиток та ефективне управління;
- державно-приватне партнерство, міжнародні проекти (міжнародні фінансові організації, міжнародна технічна допомога, гранти);
- державні та регіональні фонди та програми (державний фонд регіонального розвитку, обласний природоохоронний фонд та інші);
- міжмуніципальне та міжрегіональне співробітництво (спільні проекти, регулярна комунікація, обмін досвідом, меморандуми про співпрацю);
- фонди корпоративно-соціальної відповідальності;
- розробка документації щодо просторового планування;
- активне громадянське суспільство.

Запровадження ефективної системи оцінювання та моніторингу стратегії та програм розвитку є необхідним етапом у рамках процесу євроінтеграції.

У рамках реалізації Стратегії варто запровадити моніторинг досягнення цілей шляхом порівняння фактично отриманих значень з їх базовими значеннями, який проводиться щорічно. Для забезпечення належного рівня відповідальності за реалізацію стратегії варто утворити комітет з управління впровадженням Стратегії.

Актуалізація Стратегії, шляхом внесення коригувань до реалізації конкретних стратегічних цілей, буде проводитися на основі результатів щорічного моніторингу (виконання першочергових заходів з Стратегії), включаючи плани та пропозиції щодо розробки проектів розвитку громади, цільових програм та співпраці з міжнародними організаціями.

Оцінка досягнення цілей та мети Стратегії відбувається на основі виконання першого та другого етапів її впровадження. Методологія реалізації Стратегії передбачає проведення її у два послідовних і взаємопов'язаних програмних етапи, які включені в два Плани реалізації: перший – до 2025 року; другий – з 2026 по 2030 рік.

План реалізації Стратегії включає в себе заходи, обсяги фінансування та джерела їхнього здійснення, а також встановлює показники, які допомагають оцінювати ефективність їхньої виконання. Цей план є основою для розроблення інвестиційних програм (проектів), спрямованих на розвиток територіальної громади.

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії здійснюється за рахунок:

- державного бюджету, у тому числі державного фонду регіонального розвитку;

- коштів місцевих бюджетів;

- субвенцій, інших трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам;

- коштів міжнародної технічної допомоги, інших міжнародних донорів, міжнародних фінансових організацій;

- коштів галузевих (міжгалузевих) державних цільових програм та бюджетних програм центральних органів виконавчої влади, що спрямовуються на розвиток відповідної сфери у регіоні;

- державних програм транскордонного співробітництва, програм розвитку проблемних територій.

Комунікацію та інформаційний супровід реалізації Стратегії та координацію комунікації буде здійснювати відділ інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю апарату Стрижавської селищної ради, висвітлення інформації – на офіційному веб-сайті Стрижавської територіальної громади та на сторінках у соціальних мережах.

Реалізація стратегії організаційно-економічного розвитку сільських територій є важливим та актуальним завданням. Сільські території, в яких мешкає значна частина населення, відіграють ключову роль у сталому розвитку країни.

Впровадження стратегії передбачає насамперед розвиток аграрного сектору та розширення сільськогосподарського виробництва. Важливо підтримати фермерів та сільські господарства, надаючи доступ до сучасних технологій та ресурсів. Розвиток інфраструктури, такої як дороги та електромережі, також є невід'ємною частиною стратегії. Зменшення нерівностей в доступі до освіти та охорони здоров'я є ще однією важливою метою стратегії. Сільські жителі повинні мати можливість отримувати якісну освіту та медичну допомогу, не відстаючи від міського населення. Також важливо розвивати інфраструктуру для малих підприємств та підтримувати підприємництво на селі. Залучення місцевих громад та стейкхолдерів до процесу планування та реалізації стратегії є ключовим для успіху. Це сприяє створенню діалогу та співпраці, що сприяє забезпеченню підтримки та легітимності розвиткових заходів.

Усе це вказує на важливість стратегії організаційно-економічного розвитку сільських територій, яка має на меті покращення якості життя мешканців села, забезпечення сталого економічного зростання та збалансованого регіонального розвитку країни.

ВИСНОВКИ

Удосконалення та покращення організаційно-економічного розвитку сільських територій має велике значення для досягнення сталого розвитку країни. Зокрема в Україні, розвиток сільських територій є важливим з кількох причин. Наша країна має великий потенціал в аграрній галузі завдяки родючим ґрунтам і великій кількості сільськогосподарських земель. Розвиток сільських територій сприяє збільшенню виробництва та підвищенню продуктивності, покращенню якості продукції та гарантує продовольчу безпеку нашої країни.

Впровадження організаційно-економічного розвитку на сільських територіях передбачає впровадження стратегічних змін та заходів, спрямованих на покращення ефективності, стійкості та конкурентоспроможності.

Місцеве самоврядування є однією з найсуттєвіших та найближчих до громадян складових публічної влади. Важливим елементом успішного організаційно-економічного розвитку сільських територій є належне та результативне місцеве самоврядування, якому надають необхідні повноваження та фінансову підтримку. Іншими словами, мешканці самостійно приймають рішення щодо управління своєю територією, приймаючи повну відповідальність перед громадою та державою за використання коштів та досягнення результатів.

Організаційно-економічний розвиток сільських територій є важливим компонентом аграрної, соціальної та регіональної політики та стратегії держави. В умовах сучасних змін, які охоплюють економіку і політику, потрібно переглянути підходи до організації та фінансування цього процесу. Перехід від простого підтримування виробництва до комплексного розвитку сільських територій з фокусом на потребах мешканців має велике значення. Однією з головних задач є вирішення проблеми безробіття в селах. Покращення системи управління організаційно-економічним розвитком

сільських районів спрямоване на розвиток соціальної інфраструктури, впровадження системи моніторингу, надання консультаційних послуг та адаптацію європейських стандартів у законодавство України.

Останні роки відзначалися низьким рівнем організаційно-економічного розвитку сільських територій через декілька чинників. У селах спостерігається невеликі ділянки землі у особистих сільських господарствах, відсутність фінансових ресурсів та сучасної техніки, обмежений доступ до ринків збуту, а також високі ціни на ресурси і засоби виробництва, такі як худоба та насіння. Ці фактори призвели до того, що невеликі фермерські господарства мали обмежені можливості отримувати прибуток і створювати позитивний інвестиційний цикл накопичення. Як результат, на сільських територіях стали актуальними проблеми, такі як погіршення демографічної ситуації, відмирання сільських районів, занепад соціальної інфраструктури, міграція населення, відсутність мотивації до праці та безробіття, бідність. Крім того, загрозою стабільного функціонування організаційно-економічному розвитку сільських територій в Україні стала на заваді війна. Початок повномасштабної війни мав згубні наслідки для розвитку сільських територій, в тому числі для українського аграрного сектору, а також для ринку сільськогосподарських земель.

В результаті дослідження, було проаналізовано організаційно-економічний розвиток Стрижавської територіальної громади. На території Стрижавської територіальної громади спостерігається стабільний розвиток. На території громади успішно функціє ряд промислових та аграрних підприємств, які є важливим бюджетоутворюючим фактором розвитку громади. У структурі бюджету територіальної громади доходи перевищують видатки. Також у Стрижавській ТГ функціонує ряд комунальних, соціальних та культурних установ, які призначенні для задоволення потреб мешканців громади.

Стрижавська територіальна громада має сприятливі природо-кліматичні умови та велику кількість земельних ресурсів для успішного функціонування

та розвитку сільськогосподарських підприємств. Також територія громади має вигідну геологічну структуру для роботи ряду промислових підприємств. Зокрема, важливе промислове значення мають наступні види ресурсів: піски, граніти, цегельна сировина, а також родовище підземних питних вод. Також на території громади добре розвинуте транспортне з'єднання між населеними пунктами та обласним центром. Проте дороги мають поганий стан, що провокує певні соціальні напруження у населення громади та має негативний вплив на організаційно-економічний розвиток громади.

Для досягнення організаційно-економічного розвитку Стрижавської територіальної громади сформовано стратегічні цілі, реалізація яких може здійснитись за допомогою оперативних цілей: розвинена інфраструктура на засадах сталого розвитку (оперативні цілі: якісні комунальні послуги в кожний дім; сполучена громада з розвиненою транспортною інфраструктурою); конкурентоспроможна громада зі стійкою економікою (оперативні цілі: інвестиційно та туристично приваблива громада; розвинений аграрний кластер: виробництва та переробка); комфортна громада з високим рівнем якості життя (оперативні цілі: якісні адміністративні та соціально-побутові послуги; доступна локальна медицина, освіта і спорт; дозвілля для всієї сім'ї; відкрита та прозора влада); безпечна громада (оперативні цілі: захищена громада; екосвідома громада).

Інструменти, які варто використовувати у процесі впровадження Стратегії розвитку Стрижавської територіальної громади: удосконалення роботи місцевих органів влади, включаючи інституційний розвиток та ефективне управління; державно-приватне партнерство, міжнародні проекти (міжнародні фінансові організації, міжнародна технічна допомога, гранти); державні та регіональні фонди та програми (державний фонд регіонального розвитку, обласний природоохоронний фонд та інші); міжмуніципальне та міжрегіональне співробітництво (спільні проекти, регулярна комунікація, обмін досвідом, меморандуми про співпрацю); фонди корпоративно-

соціальної відповідальності; розробка документації щодо просторового планування; активне громадянське суспільство.

Запровадження ефективної системи оцінки та контролю стратегій і програм розвитку є обов'язковим кроком в процесі євроінтеграції. В рамках виконання Стратегії, важливо впровадити систему моніторингу досягнень цілей шляхом регулярного порівняння фактичних результатів зі початковими показниками, проводячи це на щорічній основі. Для забезпечення відповідальності за виконання стратегії рекомендується створити комітет, відповідальний за управління впровадженням Стратегії.

Актуалізація Стратегії, включаючи внесення змін до конкретних стратегічних цілей, буде проводитися на підставі результатів річного моніторингу (виконання найважливіших заходів з Стратегії), а також включатиме плани та пропозиції стосовно розробки проектів розвитку громади, цільових програм і співпраці з міжнародними організаціями.

План реалізації Стратегії організаційно-економічного розвитку сільських територій передбачає поетапну реалізацію, встановлюючи граничні межі реалізації стратегії.

План реалізації Стратегії включає в себе стратегічні заходи, обсяги фінансування та джерела їхнього здійснення, а також визначає ключові показники для оцінки їхньої результативності. Цей план є основою для розроблення інвестиційних програм або проектів, спрямованих на розвиток територіальної громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агакерімова Р.Ю. Вплив війни в Україні на національну та глобальну продовольчу безпеку. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2415/2335>
2. Агросектор України: вплив війни та перспективи відновлення. URL: <https://dlf.ua/ua/agrosektor-ukrayini-vpliv-vijni-ta-perspektivi-vidnovlennya/>
3. Адамян В.Я. Теоретичні аспекти визначення сутності сталого розвитку сільських територій. *Витоки, реалії та перспективи розвитку сучасного менеджменту*. 2022. № 4. С. 172-174.
4. Альбещенко О.С. Теоретико-методичні аспекти раціонального використання земельно-ресурсного потенціалу сільських територій. *Економіка та управління національним господарством*. 2017. № 16. С. 98-102.
5. Антонюк Н., Перхач О. Сучасні підходи до антикризового управління сільськими територіями в умовах децентралізації. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2020. № 2. С. 13–30.
6. Балдинюк В.М. Сутність та особливості державного регулювання розвитку сільських територій. *The scientific heritage*. 2020. № 48. С. 60-67.
7. Балінський В.В. Стійкість громад як фактор збереження стабільності держави в умовах війни. *Публічне управління та адміністрування*. 2023. № 3. С. 104-108.
8. Березівський З.П., Березівська О.Й. Актуальні проблеми та перспективи розвитку сільських територій в Україні. *Перспективи розвитку підприємництва, комерційної діяльності, торгівлі та інших форм бізнесу в регіоні та об'єднаних територіальних громадах (ОТГ)*. 2022. № 4. С. 291-292.
9. Березюк С.В. Сучасний стан та особливості формування

соціальних стандартів в Україні. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. № 4. С. 67-82.

10. Бліщук К. Інноваційні інструменти місцевого економічного розвитку. *Ефективність державного управління*. 2019. № 2. С. 177-188.

11. Бобровська Н.В. Соціально-економічні аспекти розвитку сільських територій: теоретичні підходи. *Наукові праці. Економіка*. 2017. № 290. С. 104-108.

12. Бобровська О., Бондаренко Д. Публічне управління економічним розвитком регіонів: галузевий аспект. *Аспекти публічного управління*. 2021. № 3. С. 22–35.

13. Болтянська Л.О., Гривківська О.В., Трусова Н.В. Організаційно-економічний механізм розвитку підприємництва на сільських територіях. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2022. № 1. С. 136-142.

14. Бусуйок Д.В. Правове регулювання процедури здійснення державного управління у сфері використання і охорони земель. *Часопис Київського університету права*. 2020. №3. С. 210-214.

15. Бюджетний кодекс України: Верховна Рада України від 21.06.2001 р. № 2542-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2542>

16. Визначення шкоди, завданої землі України. URL: <https://dlf.ua/ua/viznachennya-shkodi-zavdanoyi-zemli-v-ukrayini/>

17. Вірмейчик А., Рубан О. Управління розвитком територій в умовах децентралізації. *Економічний аналіз*. 2021. № 1. С. 7-16.

18. Власюк С.А. Основні засади фінансової політики в аграрній сфері. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти*. 2022. № 1. С. 133-137.

19. Гавриш В.І., Перебийніс В.І., Перебийніс Ю.В. Державне регулювання соціально-економічного розвитку сільських територій. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2014. № 1. С. 79-83.

20. Гадзало Я.М., Лузан Ю.Я. Удосконалення державного управління розвитком аграрного сектору економіки та сільських територій України. *Економіка АПК*. 2020. № 11. С. 6-18.
21. Газуда Л.М. Стратегічна спрямованість розвитку сільських територій. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 2. С. 155-164.
22. Газуда Л.М., Готра В.В. Напрями розвитку сільських територій України в сучасних умовах. *Економіка та управління національним господарством*. 2022. № 2. С. 27-33.
23. Герцег В.А. Перспективи інфраструктурного забезпечення розвитку сільських територій. *Регіональна економіка*. 2022. № 19. С. 58-67.
24. Герчанівська С.В., Гурська І.С. Соціальна інфраструктура як складова соціально-економічного розвитку сільських територій. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2022. № 1. С. 37-43.
25. Гнесь Л.Б. Перспективи розвитку типології сучасного українського села. *Містобудування та територіальне планування*. 2022. № 3. С. 131-141.
26. Гнесь Л.Б. Роль транспортних мереж в економічно розвитку сільських поселень. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2022. № 63. С. 124-134.
27. Гончарук І.В., Томашук І.В. Державне регулювання розвитку ресурсного потенціалу сільських територій: загальні аспекти. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 4. С. 19-30.
28. Горбач Л.М., Мельчук Н.М. Регіональний розвиток як стратегія регіональної політики. *Regional economy*. 2023. № 145. С. 12-15.
29. Горлачук В.В., Семенчук І.М. Напрями подолання економічної кризи в сільськогосподарському землекористуванні України. *Збалансоване природокористування*. 2017. № 2. С. 10–16.

30. Готра В.В., Кіфор Г.М., Кормош Н.І. Напрями формування адаптивного розвитку сільських територій. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2023. № 1. С. 19-22.
31. Готра В.В., Ковач А.Я. Вплив процесу децентралізації на розвиток сільських територій. *Науковий вісник Ужгородського Університету*. 2021. № 1. С. 30-37.
32. Гуменюк А.В., Школенко О.Б. Проблеми розвитку сільських територій в умовах децентралізації. *Становлення механізму публічного управління розвитком сільських територій як пріоритет державної політики децентралізації*. 2018. № 1. С. 81–83.
33. Далєвська Т. Бюджетна децентралізація: передумови та напрями реалізації. *Світ фінансів*. 2016. № 1. С. 149–159.
34. Дем'яненко В. Є. Модернізація сільських територіальних громад та фінансового механізму забезпечення їх розвитку. *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*. 2015. № 4. С. 115-120.
35. Державна служба статистики України: сайт. 2023. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
36. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру: сайт. 2023. URL: <https://land.gov.ua/>
37. Джурик Х.Б. Формування раціональної організаційно-економічної структури управління ОТГ. *Економіка та держава*. 2019. № 8. С. 82-86.
38. Добровольська Е.В., Коваль Н.М. Стан сільського господарства в контексті розвитку сільських територій. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2022. № 1. С. 14-17.
39. Довгань О.В. Ресурсний потенціал сільських територій: зміст та особливості еволюції. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. №3. С. 110-119.
40. Дребот О.І., Олійник Г.Б. Концептуальні основи удосконалення

екологічного та економічного механізмів розвитку сільських територіальних громад. *Agro-ecological journal*. 2023. № 2. С. 6-15.

41. Дрозач М.І., Дорошенко Л.С., Заяць Г.С. Вплив війни на ринок праці та демографічну ситуацію в Україні. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки*. 2023. № 3. С. 84-92.

42. Дьомінова Д.П., Ірха К.О. Цілі і досягнення децентралізації української економіки. *Економічні і соціальні науки*. 2022. № 8. С. 95-97.

43. Ємець В.В. Економічний розвиток у повоєнний період в Україні: регіональні та місцеві аспекти. *Економіка та держава*. 2022. № 5. С. 68-72.

44. Загальний механізм та чинники стабілізації соціально-економічного розвитку України : монографія / за ред. академіка НАН України Гейця В. М. та академіка НАН України Гриценка А.А.; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Електрон. дані. Київ, 2022. 302 с

45. Іванишин В.В., Стельмащук А.М. Інституційно-інноваційний розвиток сільських територій та громад як стратегічний пріоритет економічної безпеки держави і конвергенції її до стандартів ЄС. *Транскордонна конвергенція між Україною та ЄС*. 2019. № 5-6. С. 5-14.

46. Іщук С.О. Потенціал розвитку переробної промисловості в Україні: регіональні аспекти. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2021. №1. С. 3-9.

47. Іщук С.О. Тенденції та особливості розвитку економіки регіонів України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2022. № 1. С. 3-9.

48. Кирєєва І.В., Коробцова Д.В. Використання природних ресурсів для розвитку територіальних громад. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 287-290.

49. Кобилінська С.Ю., Павленко Н.В. Проблеми відтворення трудових ресурсів сільських територій. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. 2022. № 1. С. 162-163.

50. Ковбас І.В., Колпаков В.К., Крайній П.І. Європейські принципи

місцевого самоврядування та проблеми їх законодавчого закріплення в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. № 60. С. 113-118.

51. Ковтун Т.Ю. Інструменти забезпечення стійкості аграрного сектору у воєнний час. *Political science and public administration*. 2023. № 139. С. 68-77.

52. Козак М.І. Організаційно-економічний механізм розвитку сільських територій. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 5. С. 291-296.

53. Козак С.О. Людський капітал як основа сталого розвитку сільських територій. *Міжнародна науково-практична конференція «Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи»*. 2022. № 1. С. 403-406.

54. Колесник Т.В. Регіональне програмування як дієвий інструмент сталого розвитку сільських територій. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 3. С. 44-61.

55. Колокольчикова І.В., Полегенька М.А., Трусова Н.В. Організаційно-економічний механізм розвитку сільських територіальних громад: внутрішня інтеграція та фінансова спроможність. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/123456789/5938/1/13.pdf>

56. Кондратенко Н.О., Красноносова О.М., Папп В.В. Проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку регіонів України. *Регіональна економіка*. 2022. № 1. С. 198-204.

57. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/ed19960628#Text>

58. Корженівська Н., Нісходовська О. Інноваційно-інвестиційний потенціал ресурсів сільських територій. *Капіталізація аграрних підприємств та їх інвестиційне забезпечення*. 2022. № 1. С. 101-105.

59. Костюченко Д.Л. Децентралізація як фактор розвитку сільських

- територій. *Економіка сільського господарства і АПК*. 2018. № 2. С. 179-185.
60. Кузьома В.В., Павлюк С.І., Затхей К.С. Ресурсний потенціал сталого розвитку сільських територій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. № 31. С. 41-45.
61. Лаврентьєв М.М. Світовий досвід використання бюджетних інструментів підтримки регіонального розвитку. *Економіка та держава*. 2014. № 4. С. 98-102.
62. Лазарева О.В. Соціально-економічний розвиток сільських територій : навч. посіб. / О. В. Лазарева. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2021. 128 с.
63. Ластовченко П.В. Економічна сутність сталого розвитку сільських територій. *Фінанси, банківська система та страхування в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку в кризовій економіці*. 2023. № 6. С. 249-251.
64. Левковська Л.В. Розвиток сільських територій в умовах трансформації земельних відносин в Україні. *Планування та використання територій в контексті інклюзивного розвитку*. 2023. № 1. С. 55-58.
65. Ліснєвська Ю., Шевченко О. Удосконалення системи стратегічного планування соціально-економічного розвитку територіальних громад. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти*. 2022. № 2. С. 36-40.
66. Лупенко Ю.О. Стан та перспективи сталого розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2017. № 6. С. 7–10.
67. Марценюк О.В., Деньдобра Т.В., Гуменна О.І. Фінансові механізми державної підтримки розвитку територіальної громади в умовах децентралізації. *Економіка та суспільство*. 2023. №52. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/33664.pdf>
68. Матвеев М. Сільське господарство та ринок сільськогосподарських земель України: вплив війни. *Аналітика. Ринок землі*. 2023. URL: <https://voxukraine.org/silske-gospodarstvo-ta-rynok-silskogospodarskyh-zemel-ukrayiny-vplyv-vijny>

69. Мельник В., Погріщук О. Економічний потенціал розвитку сільських територій в умовах євро інтеграційних процесів перспективи зміцнення. *Національна і регіональна економіка*. 2017. № 3. С. 38-48.
70. Мінакова Є.В. Правове регулювання контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування в Україні в умовах децентралізації влади та євроінтеграції. *Нове українське право*. 2022. № 6. С. 64-72.
71. Мірошниченко О.В. Методичні підходи до оцінювання ефективності соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах децентралізації. *Академічні візії*. 2022. № 4. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/245/223>
72. Мудрак Р.П., Нижник І.О. Розвиток сільських територій та продовольча безпека держави. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2019. № 94. С. 131-140.
73. Нагернюк Д.В., Непочатенко О.О. Проблеми та перспективи розвитку сільських територій в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 27. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/440/422>
74. Негрей М.В., Тараненко А.А., Костенко І.С. Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/123456789/5938/1/13.pdf>
75. Николенко В.М., Харченко Т.О. Впровадження інструментів проектного підходу в процес управління економічним розвитком сільських територій. *Публічне управління та адміністрування на сучасному етапі державотворення*. 2019. № 2. С. 150-152.
76. Перевертень Д.О. Децентралізація влади як фактор забезпечення стабільності в державі. *Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих*. 2023. № 167. С. 124-130.
77. Перезозова І.В., Поленкова М.В. Сталий розвиток сільських територій: сучасний стан проблеми. *Економіка та управління національним господарством*. 2020. №59-1. С. 68-75.

78. Петренко Н.О., Чукіна І.В. Управління розвитком сільських територій України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління.* 2020. № 2. С. 156-160.
79. Пилипець С.І. Засади формування організаційно-економічного механізму розвитку сільських територій. *Міжнародна науково-практична конференція «Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи».* 2022. № 3. С. 238-240.
80. Підлісна О.А. Стан та перспективи розвитку регіонів України: методи оцінки ефективності територіальних утворень. *Регіональна економіка.* 2017. № 1. С. 104-116.
81. Попело О.В. Сучасні тенденції інфраструктурного розвитку сільських територій на державному рівні. *Науковий вісник Ужгородського Університету.* 2023. № 1. С. 32-38.
82. Постанова Кабінетів Міністрів України від 20 березня 2022 № 326 Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>
83. Пронько Л.М. Організаційні особливості формування людського капіталу сільських територій. *Економічний дискурс,* 2022. №3-4. С. 61-70.
84. Пронько Л.М. Особливості відтворення людського капіталу сільських територій. *Продовольчі ресурси.* 2022. № 18. С. 266-275.
85. Пурський О.І. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіону: монографія / О.І. Пурський, О.А. Харченко, І.О. Мороз. Київ: Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2017. 180 с.
86. Ревкова А. Теоретичні підходи до розвитку сільських територій. *Міжнародний електронний науковий журнал.* № 3-4. 2022. С. 77-84.
87. Розвиток сільських територій. URL: <https://eu-agreement.ed-era.com/b7/p4>
88. Рябоконт В.П. Соціальний розвиток села в умовах децентралізації влади. *Економіка АПК.* 2021. № 9. С. 6–18.

89. Сахарнацький В.В., Ушакова К.В. Механізм стимулювання розвитку сільських територій і можливості його імплементації в Україні. *Збалансоване природокористування*. 2022. № 3. С. 59-69.

90. Сільські території в Україні: практика ідентифікації та інструменти розвитку: науково-аналітична доповідь / Сторонянська І.З., Залуцький І.Р., Патицька Х.О. Львів, ДУ «інститут регіональних досліджень імені М. Долишнього НАН України». 2021. 137 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»)

91. Слінівський В.Ю. Теоретичні засади розвитку соціально-економічного потенціалу регіону. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2016. № 1. С. 140-145.

92. Соколова А., Ратошнюк Т., Мартинюк М. Особливості та завдання механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах децентралізації. *Economic sciences. Multidisciplinary academic notes. Science research and practice*. 2022. № 1. С. 197-201.

93. Стоянець Н. В. Методологічні аспекти соціально-економічного розвитку регіону. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2015. № 2. С. 208-213.

94. Стрижавська селищна рада. URL: <https://stryzhavska-rada.gov.ua/>

95. Талавирия М.П. Розвиток сільських територій на засадах сталості. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2016. № 1. С. 146-150.

96. Талавирия М., Косач І. Державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури агропромислового виробництва. *Науковий вісник Полісся*. 2023. № 1. С. 48-59.

97. Томашук І.В. Інвестиційний потенціал сільських територій: основні аспекти розвитку. *Сталий розвиток економіки*. 2018. №1. С. 140-149.

98. Томашук І.В. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації влади в Україні. *Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка*. 2021. № 4. С. 95-108.

99. Томашук І.В. Фінансова децентралізація як основа розвитку місцевого самоврядування. *V Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених*, 2023.
100. Томашук І.В., Томашук І.О. Механізми державного регулювання розвитком сільських територій України. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи*. 2022. С. 304-306.
101. Томашук І.В., Томашук І.О. Розвиток сільських територій України з урахуванням євроінтеграційного поступу держави. *Управління змінами та інновації*. 2023. № 7. С. 40-49.
102. Уманець Т.В. Стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України на засадах фінансової децентралізації. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 3. С. 83-88.
103. Філюк Д. Засади стратегічного управління аграрним сектором економіки у контексті сталого розвитку сільських територій. *Аграрна політика і вдосконалення економічних відносин в АПК*. 2021. № 1. С. 43-50.
104. Фурман І.В. Державна підтримка сільського господарства: проблеми, світові практики та перспективи для України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 5. С. 315-323.
105. Фурман І.В., Дмитрик О.В. Формування стратегічних напрямів розвитку сільських територій. *Таврійський науковий вісник*, 2022. №13. С. 46-53.
106. Хомюк Н. Механізм диверсифікації розвитку сільських територій в умовах децентралізації. *Регіональна економіка та економіка природокористування*. 2019. № 3. С. 112-120.
107. Юхименко Ю.М. Проблеми економічного розвитку сільської територіальної громади. *Теорія і практика сучасної економіки*. 2022. № 6. С. 183-185.

ДОДАТКИ

Додаток А

Матриця бенефіціарів

Бенефіціари	Стратегічна ціль 1		Стратегічна ціль 2		Стратегічна ціль 3				Стратегічна ціль 4	
	Ціль 1.1	Ціль 1.2	Ціль 2.1	Ціль 2.2	Ціль 3.1	Ціль 3.2	Ціль 3.3	Ціль 3.4	Ціль 4.1	Ціль 4.2
Всі мешканці громади	+				+				+	
Соціально незахищені верстви населення						+				
Безробітні			+	+	+					
Особи з інвалідністю		+			+	+	+			+
Сім'ї		+	+		+	+	+			+
Люди похилого віку		+				+	+	+		+
Молодь		+	+			+	+	+		+
Діти					+	+	+			+
Приватні домогосподарства					+					
Фермери			+	+						
Малі та середні підприємства	+	+	+	+			+			
Великі підприємства	+		+	+						
Інвестори	+		+	+						
Працівники підприємств										
Туристи			+				+		+	
Спортсмени						+	+			
Громадські організації								+		